ARAYIŞ

30 MAYIS 1981 • SAYI 15 • HAFTALIK DERGİ • 30 - TL.

Tahıl üreticisinin hakkı verilmeli

ADALETE KARŞI ADALETSİZLİK

başyazı BÜLENT ECEVİT

KÜÇÜK ÜRETİM ÜZERİNE

ARAYIŞ'ın 11. Sayısında "Okurların Görüşü" bölümünde Sayın Fatih Özçelik'in "Gizli İşsizlik" başlığıyla yayınlanan görüşünü okudum. Sayın Özçelik kısa yazısında Arayış'ın 7. Sayısında Dünya Bankası'nca 1980 yılı için hazırlanan "Dünya Gelişme raporu"nda ki verilerle de destekleyerek savunduğu "Küçük Topraklar Daha Verimli" savını eleştirmekte ve küçük üreticiliği idealize etmenin Ghandi'cilik ve Narodnik'lik olduğunu ileri sürmektedir. Genellikle küçük üreticilerin üst örgütü olan Köy-Koop Manisa Birliği Yönetsel İşler ve Eğitim Örgütleme Müdürü olarak, çeşitli bilimsel bulgulara ve kişisel gözlemlerime dayanarak Sayın Özçelik'in yazısında açık veya örtük olarak yaslandığı iki ana varsayıma itiraz etmek istiyorum.

Sayın Özçelik'in görüşünde örtük olarak bulunan ilk varsayım kapitalist gelişme sürecinde mülksüzleşmenin hızlanarak küçük üreticilerin işçileşeceği varsayımı. Oysa en ileri kapitalist ülkelerde bile, ünlü "çeverme hareketleri" ile İngiltere'de ortaya çıkan durumun dışında bu varsayımın yeterince gerçekleşebildiğini söyleme olanağı yok. Arjantinli tanınmış tarihçi ve toplumbilimci Ernesto Laclau'nun, Güney Amerika'da egemen üretim biçimi üzerine tartışmalar sırasında Andre Gunter Frank'ın savlarını 1970'lerin başlarında eleştiren "Latin Amerika'da Feodalizm ve Kapitalizm" başlıklı makalesinden sonra zaten çeşitli kuramcılar kapitalizmin pazar aygıtı aracılığı ile egemen oluşu ile esas kapitalist ilişkinin (ücretli işçi-anamalcı ilişkisinin) egemen oluşunun farklı olgular olduğunu kabul ediyorlar artık. Sayın Özçelik'in yazısında açık olarak bulunan varsayım ise küçük üreticiliğin verimsizliği ve istihdamı artırıcı özelliklerini değişik azgelişmiş ülkelerden verilerle sergileyen Dünya Bankası raporunun yanısıra Türkiye'ye ilişkin bilimsel bulgularla bu varsayımı çürütücü niteliktedir. Kaldıki küçük üreticiliğin, iktisatçıların "ölçek artırımları" dediği büyük işletmecilik olanaklarından kooperatifçilik yoluyla yararlanabilmesi de olanaklıdır. Ekonomik düzeyde küçük üreticiliğin toplumsal işletmecilikle eklemlendirilebileceğini kanıtlayan başarılı kooperatifçilik örneklerini Birliğimize bağlı kooperatifler arasından rahatça gösterebilirim. Konuyu tartışmaya açan Arayış Dergisi'ne teşekkür eder, istenildiği takdirde bu konudaki bulguları ve örnekleri daha ayrıntılı bir biçimde sunmaya hazır olduğumu özenle belirtirim.

Yunus GÜZTOKLUSU
Manisa

Atatürk İlkeleri

Yaşım itibariyle Atatürk ilkelerini yaşamış ve içine sindirmiş kimseyim. Ne yazık ki bu ilkelerden sapılmaya ta 1946 yıllarından başlanıp bu günlere gelindi.

Onları tekrar geri getirmeye çalıştığımız bu günlerde, en basit, şapka kanununa muhalefet eden ve çeşitli kılıklara bürünenlere bir şey diyen yok.

Abdullah ZOBAROĞLU
Söğüt

DERGİNİZ BULUNMUYOR

DERGİNİZİN abonesiyim, Doyurucu yazılarınızı her hafta okuyorum. Yalnız okumakla kalmıyor, başkalarına da okuyorum. Bazılarına emanet veriyor, okutturuyorum. Bilahere bir kitap haline getirmek için geri alıyorum. Bazıları abone olmak istiyor, fişinizi bu zarfın içinde olduğu gibi kesip veriyorum. Ancak her derginin fişini kesmek mümkün olmuyor. Çünkü fişin arka tarafındaki kıymetli yazılar kaybolmuş oluyor. Bu nedenle fişlerin arkası boş olmalıdır. İlimizdeki bayinizle konuştum. Tek bayi olduğunu, her hafta 40 tane geldiğini, hemen satıldığını, yüzlerce kişinin arayıp bulamadığını ve daha fazlasının istendiği halde gönderilmediğini söyledi.

Hasan GENÇ
Trabzon

ARAYIŞ'IN NOTU:
Derginin dağıtımcısına bu tür yakınmaları iletiyoruz...

ÖNERİLER

HERHANGİ bir yayın organını gerçekten halka mal etmek istiyorsak, o yayın organı halkın görüşleri çerçevesinde bir yayın politikası izlemek zorundadır.

Bu nedenledir ki ARAYIŞ dergisinin de tüm halk kitlesine ulaşabilmesi için derginin halkın ve okurların isteği doğrultusunda bir yayın politikası izlemesi gerekir.

Arayış dergimiz (dergimiz diyorum, çünkü gerçekten Arayış halkın malı olma yolunda önemli bir atılım yapmıştır + genel olarak içeriği bakımından, ilk görünüşte "dili ağır" olan bir dergi niteliğindedir. Sadece aydınların okuyacağı bir dergi görünümü veriyor. Bu nedenle dergi belli bir kesim tarafından okunuyor. Derginin diğer kesimlerce özellikle kırsal kesimlerde okunabilmesi için derginin ağır dili oldukça sadeleştirilmeli. Ve dergiye ilgili toplamak için ilginç yayınlar yapması gerekir. Bu da ancak SANAT ve EDEBİYAT'a daha çok yer vermekle mümkün olabilir. Bunu nasıl gerçekleştirebiliriz? Dergimizde günlük, haftalık ve hatta aylık sanat olaylarına yer verilebilir. Seçkin şiirlere ve kısa hikâyelere yer verilebilir.

Ahmet KÖSE
Kırıkkale

ARAYIŞ'IN NOTU:
Sanat etkinliklerinden, yayımlanmış kitaplardan söz ettiğimizi, ama sanat olaylarına bir sanat dergisi yoğunluğunda yaklaşmanın beklenmediğini sandığımızı belirtiyoruz.

24 OCAK KARARLARI

Derginizde 24 Ocak kararlarına değinen düşünceler, bazı konular işlenirken çok dolaylı ve yalnızca konunun gerektirdiği yanıyla ve boyutta yer alıyor. Oysa, Türkiye'nin geleceğini büyük ölçüde etkileyeceği kuşkusuz olan bu kararların bütün yanları ve boyutlarıyla ve sosyal demokrat bir yaklaşımla ortaya konması gerekiyor. Öyle geliyor ki insana bu yapılmadıkça işlenen öteki konularla ilgili düşünceler yeteri kadar aydınlık ve doyurucu olmuyor. Bunun içinde kanımca önce bütün ayrıntılarıyla 24 Ocak kararlarının ne olduğunu amaçlarının, mimarlarının açıklamalara dayanılarak anlatılması, sonra ayrıntılı ve bilimsel olarak, uygulamadaki sonuçlarla da kanıtlanarak, bunun eleştirilmesi, en sonunda seçeneklerinizin bilimsel ve somut sentezlerle gösterilmesi gerekiyor.

Turgut Nalbantoğlu
KADIKÖY-İSTANBUL

ARAYIŞ'ın Notu:
Okurumuzun oldukça önemli bir konudaki uyarısını özenle aldığımızı belirtiyoruz.

Ekonomik konulara bıktırıcı olmayı da göze alarak, daha çok yer verdiğimizi ekliyoruz.

ARAYIŞ'I ELEŞTİRİ

ARAYIŞ'ı iki yönden; (1- Teknik, 2- İçerik) eleştirmek isterim.

1- Teknik yönden eleştirilerim:

a- Arayış bildiğim ve kısa süreli Avrupa seyahatimde gördüğüm gibi Avrupai tarzda bir dergi oluşu bir dereceye kadar isteklerimizi gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Ama kapak sayfalarıyla iç sayfaların aynı tür kağıt ve baskıdan olması biraz yadsındı demek isterim. Ama bunun ileride istenilen düzeye ulaşacağını sanırım.

b- Sayfa sayısı günümüz güç koşullarına göre bence Liraz çok fazla. Derginin sayfa sayısı ile Ederi biraz ters orantılı sanırım. Sayfalar ya az tutulmalı yahut ederi artırılmalı.

c- Dizgi ve baskı tekniği çok çok iyi, yalnız her sayfada yazılar 3 sütün üzerine dizilmiş. Acaba bu sayfa boyutları aynı kalmak koşuluyle 4 sütuna çıkartılıp daha çok yazı ve yazara olanak tanınmamaz mı?

d- Her sayfada veya ara başlıklı yazılarda çizgi, çerçeve veya çiçek atılması da biraz fazlaca sanırım. Bu dergi sayfa düzenine renk katacak yerde yazıları boğmaktan ve okuyucuyu sıkmaktan başka bir işe yaramıyor görüşündeyim. Daha başka teknik düşünülemez mi?

2- İçerik Yönünden eleştirilerim:

a- Konular daha ilk sayıda güncel konulardan seçilmesi bakımındankayda değer sanırım. Hele derginin danışmanı ve başyazarı olarak sizin yazınız ve değindiğiniz konu -deyim yerinde olursa-nefes kesici. İnanıyor ve bundan sonra bekliyorum ki yazılarınız bir okuyucuları, özellikle ülkede bir arayış içinde olanlara biraz rahat nefes aldıracaktır.

b- Başyazının devamı sayfalarında yer alan diğer konular işlenirken biraz sıkıntı veren, okunurken okuyucuyu yoran nitelikte sanırım. İşlenecek her konu diğer sayfalarda ayrı ve büyük başlıklar altında- olanak varsa ayrı ayrı kalemler ve görüşler açısından işlenmeli. Düz yazı, roman tipinde sürdürme okuyucuyu çekmekten çok uzaklaştırma durumundan kurtarılmalı.

Ruşen özgül
Yalvaç

Aradığımız yazı

Ne zamandır başyazarımız Bülent Ecevit'e gazetelerden yapılan çirkin saldırıları üzüntüyle okuyor, ARAYIŞ'dan bir yanıt bekliyordum. Nihayet 9'uncu sayıda istediğimiz gerçekleşti. Hele o cumartesi ARAYIŞ'ı gazeteciden almadan önce yerel gazetelerden birinde çıkan ağır ve haksız eleştiriyi sinirle okudum. Ama dergimizi alınca çok sevindim, çok rahatladım. Uzun zamandır ARAYIŞ'ta aradığımız yazı çıkmıştı.

Melih İLHAN
İzmir

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yayın Danışmanı:
BÜLENT ECEVİT

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA
TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ: ENLEM 80 — 18 60 71
BASILDIĞI YER:
DailyNews Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına **İMTİYAZ SAHİBİ**
MEHMET ERDÜL

SAYI: 15
30 Mayis 1981
FİATI 30.- TL

YAZI İŞLERİ'nden

TRT ve ARAYIŞ

Sayın Okurlarımız, zorunlu olarak sayfalarımızı azaltmamıza karşın, Dergimize gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ediyoruz. Giderek artan ilginiz, Türk halkının demokrasiye bağlılığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Öte yandan, güçlüklerimiz sürüyor. Bildiğiniz gibi, TRT Genel Müdürlüğü Yayın Danışmanımız ve Başyazarımız Bülent Ecevit'in adı geçtiği için TV Reklam spotumuzu almamıştı. TRT Genel Müdürlüğüne bunun nedenini yazılı olarak 15 Mayıs günü sorduk. Ancak, 26 Mayıs Salı gününe değin bir yanıt alamadık. Bir-iki gün içinde yanıtın verileceği belirtildiği halde bu söz de yerine getirilmedi.

Sayın Okurlarımız, bu sayımızda Başyazarımız Bülent Ecevit, "Adalet'e Karşı Adaletsizlik" başlığı altında Yüksek Hakimler Kurulu'nun kaldırılmasına ilişkin görüşlerini açıkladı.

Tarım bölümümüzde, önümüzdeki hafta açıklanması beklenen hububat fiyatlarının ne olması gerektiği konusu işlendi.

ABD'deki Reagan Yönetiminin "insan hakları" konusundaki yaklaşımını ve bununla ilgili olarak yaptığı "otoriter - totaliter" rejim ayrımı ardındaki gerçekleri irdeleyen yazıyla, İtalya'daki bir gizli örgütün "otoriter rejim" kurma çabalarına ilişkin yazıyı da ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Geçen haftanın en mutlu olayı, kuşkusuz, kaçırılan Türk uçağındaki yolcuların ve personelin, yürekli bir davranışla ve örnek bir dayanışmayla kendi kendilerini kurtarmaları oldu. Bu sayımızda, ayrıntıları basında açıklanan o konuya da geniş yer vermeye çalıştık.

Önümüzdeki hafta ise bir konuk yazarımız olacak. 1964 yılında, geçenlerde ölen Saroyan'la birlikte Türkiye'yi dolaşmış olan değerli Gazeteci-Yazar ve Sanatçı FİKRET OTYAM'ın bu geziyle ilgili anılarını gelecek sayımızda yayınlayacağız.

Yeni ARAYIŞ'larla buluşmak umuduyla, mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla....

DERGİNİN İÇİNDEN

ABONE KOŞULLARI

YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 TL. Altı Aylık 750 Tl. Üç aylık 375 TL

YURT DIŞI:
Almanya, 104 DM. Avusturya 770 Avusturya Şilini-danimarka 350 Danimarka Kronu.Finlandiya 275 Fin Markkası-Fransa 245 Fransız Frankı-Hollanda 120 Hollanda Florini-İngiltere 25 Sterlin İsveç 250 İsveç Kronu-İsviçre 100 İsviçre Frankı-Irak 30 Irak Dinarı-Norveç 310 Norveç Kronu- S. Arabistan 194 Riyal, Yugoslavya 2354 Yugoslavya Dinarı, ABD ve Avusturalya 70 ABD Doları.

NOT: Yukarıda belirtilen ülkeler dışında kalan Avrupa ve İslam ülkeleri için yıllık abone ücreti 60 ABD Doları karşılığıdır.

● Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK-75 Küçükesat-Ankara" Adresine gönderilmesi rica olunur.

ABONE İSTEK KUPONU

ARAYIŞ'a ÜÇ AYLIK ( ) ALTI AYLIK ( ) BİR YILLIK ( )
ABONE OLMAK İSTİYORUM.
Yıllık 1500 TL. Altı Aylık 750 TL. Üç Aylık 375 TL.

Aşağıdaki adresime dergi gönderiniz

Adı Soyadı: ....

Adresi : ....

....

ARAYIŞ DERGİSİ Posta Kutusu 75 Küçükesat - ANK

Dergiyi kesmek istemeyen okurlarımız, abone istek kuponunun benzerini doldurarak gönderebilirler.

BAŞYAZI

ADALETE KARŞI ADALETSİZLİK

BÜLENT ECEVİT

İnsanlar bir ölçüye kadar özgürlük kısıntılarına, baskıya, zulme katlanabilirler, ama haksızlığa, adaletsizliğe katlanamazlar. En zayıf en ürkek insan bile haksızlık adaletsizlik karşısında tepki duyar ve tepkisini hiç beklenmedik biçimde ve ölçüde açığa vurabilir.

Toplumda huzur sağlamanın, insan ilişkilerini de yurttaş-devlet ilişkilerini de sağlıklı ve düzgün yürütebilmenin başta gelen koşulu adalettir.

Adaletin dayanağı ise, yargı erkinin, yargı organlarının bağımsızlığıdır.

Yargı organları yeterince bağımsız değilse, yargıçlar yeterli güvenceden yoksunsa, mahkemelerin vereceği en adaletli kararlar bile inandırıcı olmaz; halk, adalete inancını, devlete güvenini yitirir.

Adalete inanç ve devlete güven sarsıldıkça da, hakkına razı olmayanlar artar, yargı organları dışında hak arama eğilimleri yaygınlaşır, toplumsal ilişkiler zedelenir ve en kötü anlamıyla anarşi ortaya çıkar. O durumda, anarşiyi önlemenin, koyu bir baskı rejimi kurmaktan başka çaresi görülemez olur ve demokratik hukuk devletinin yolu tıkanır.

Onun için, yargı erkinin bağımsızlığı, adaletin dayanağı olduğu kadar, demokrasinin de gereğidir.

Eğer Türkiye'de gerçek demokrasi amaçlanıyorsa, yargı erkinin bağımsızlığını ve yargıç güvencesini zedelemekten kaçınılmalıdır.

KURUCU MECLİS BEKLENMEDEN ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ

Anayasa değişikliği niteliğindeki bir yeni yasayla Yüksek Hakimler Kurulunun kaldırılması ve yargı erkinin bağımsızlığını büyük ölçüde zedeleyici bir düzenlemeye gidilmesi, o bakımdan, Yönetimin rejimle ilgili düşünceleri konusunda ciddi kaygılar uyandırmaktadır.

Bir yandan Anayasa değişiklikleri için birkaç aya kadar bir Kurucu Meclis oluşturulacağını söyleyip, bir yandan da, Kurucu Meclisi bile beklemeksizin, Anayasayı temelinden değiştirmeğe başlamaksa, Kurucu Meclisi büsbütün anlamsızlaştırmaktadır.

"Büsbütün" diyoruz, çünkü zaten tasarlanan biçimiyle Kurucu Meclisin bir yetkisi olmayacaktı; Anayasa değişiklikleri konusunda son ve kesin sözü Milli Güvenlik Konseyi söyleyecekti. Fakat Kurucu Meclis, hiç değilse, Anayasa değişikliği önerilerinin kamuoyu önünde bir ölçüde tartışılması olanağını sağlıyacaktı.

Oysa, yargı erkiyle ilgili Anayasa değişikliği, Kurucu Meclis beklenmeden, büyük bir gizlilik içinde hazırlanmış ve bir oldubitti olarak kamuoyuna açıklanmıştır.

Anayasa değişikliği niteliğindeki yeni yasanın sakıncalarına, "Arayış"ın geçen sayısında ayrıntılarıyla değinilmiştir. Barolar Birliği de, Mayıs ortalarında yapılan Genel Kurul toplantısının yayınladığı bildiri ile, bu konudaki kaygılarını —yine geçen sayımızda belirtildiği gibi— duyurmuştur.

Ayrıca, demokrasiyi savunan bazı gazetelerde bu kaygıları paylaşan yazılar, incelemeler yayınlanmaktadır.

Hukukçular arasındaki kaygı ve tepki ise, gözleyebildiğimiz kadar, açığa vurulabilenin de çok ötesindedir.

TERÖRÜN YAYGINLAŞMASINDAN ADALET SORUMLU TUTULAMAZ

1961 Anayasasına, yargı organlarının, yargı erkinin bağımsızlığıyla ve yargıç güvencesiyle ilgili kurallar bir özenti olarak girmiş değildir. 1950-60 arasında hem yargıçların hem de mahkemeye işi düşen yurttaşların çektikleri ıstıraba ve devlet saygınlığında o yüzden oluşan yıpranmaya son vermek için bu kurallar Anayasaya girmiştir.

Şimdi bunları kaldırmanın veya zedelemenin ne anlamı vardı?

Öyle anlaşılıyor ki, Yönetim, geride bıraktığımız yıllarda huzurun ve iç barışın bozulmasından, terörün yaygınlaşmasından, adaleti de sorumlu sanıyor.

Böyle bir sanı, adalete karşı adaletsizlik olur. Adaletsizliklerin en sakıncalısı da budur.

Terör karşısında sivil mahkemelerin yeteri kadar caydırıcı olamadıkları, etkenlik kazanamadıkları doğru olsa bile, bunun günahı mahkemelere, yargıçlara, savcılara ve mahkemelerin bağımsızlığına yüklenemez.

ADALETİN KARŞISINDAKİ ENGELLER

Mahkemeler bu alanda görev yapmağa çalışırken, kendi başlarına aşamıyacakları engellerle güçlüklerle karşı karşıya idiler: —

Bu güçlüklerden, engellerden başlıcaları şunlardı:

- İç güvenlik kuvvetleri adalete gereğince yardımcı olamıyordu. İç güvenlik kuvvetleri bölünmüştü; üstelik eğitim düzeyi ve teknik olanakları bakımından çok yetersizdi. Terörü kışkırtanlar Devlet kadrolarına da

sızmışlardı. Bu durumda, sanıkların yakalanması zorlaştığı gibi, mahkemelere genellikle yeterli kanıtlar da sunulamıyordu.

• Soruşturma ve sorgulamada savcılarla iç güvenlik kuvvetleri arasında yeterli işbirliği ve dayanışma genellikle kurulamıyordu.

• Türk yargı sisteminde, kanıt toplamayla, kovuşturmayla ve sorgulamayla ilgili etkin yöntemler geliştirilememişti ve adli kolluk kurulmamıştı.

• Yargılama sistemimizin yöntem kurallarındaki aksaklıklar ve gedikler davaların sürüncemede bırakılmasını kolaylaştırıyordu.

• Terörün örgütlü ve yaygın olmasına karşın, her mahkeme, ayrı ayrı eylemlerle ilgili davalara, biribirinden kopuk olarak bakıyordu. O yüzden, eylemler arasındaki örgütsel bağlantılar ortaya çıkarılamıyordu. Bu bağlantıların ortaya çıkarılmasını kolaylaştırıcı bir merkezi bilgi sistemi de oluşturulmamıştı.

• Teröristler, yargıçları, savcıları, avukatları ve tanıkları da tehdid ediyor ve hedef alıyorlardı. Birçoklarının canına kıyılmıştı. Mahkemelerde bile her zaman yeterli güvenlik sağlanamıyordu. O yüzden mahkemeler rahat görev yapamıyorlardı. Günlerce süren bazı eylemler sırasında yargıçların savcıların evlerinden çıkamadıkları, hattâ evlerinde kalamadıkları oluyordu.

• Ekonomik ve sosyal düzendeki, hukuk düzenindeki ve kamu yönetimindeki aksaklıklar nedeniyle ülkemizde dava sayısı çok kabarıktır. Bu taşınmaz yükün altında bunalan mahkemeler, çoğu kez çaresizlikten, terörle ilgili davaları ertelemek ve uzun bir zamana sermek zorunda kalıyordu.

Bütün bu gibi nedenler ortadayken, terör eylemleriyle ilgili davaların uzun sürmesinden veya hakkında yeterli kanıt getirilmeyen sanıkların salıverilmesinden, terör karşısında adaletin yeteri kadar caydırıcı etki kazanmamasından, yargıçları, savcıları ve yargı erkinin bağımsızlığını sorumlu tutmak, haklı bir davranış olamaz.

BAĞIMSIZLIK ZEDELENMEDEN ENGELLER KALDIRILABİLİRDİ

Terörle ilgili davalarda adaletin hızlı ve etkin biçimde işlemesi önündeki engelleri bir ölçüde olsun kaldırmak veya hafifletmek için, 1978-1979 döneminde bazı çözümler getirmek istenmiştir. O yönde tasarılar hazırlanmıştır. Fakat bunların en önemlileri Parlamentoda engellenmiştir.

Engellendiği için yasalaştırılamayan tasarılardan biri, şiddet eylemleriyle ilgili bütün davaların belli merkezlerdeki belli mahkemelerde toplanmasını ve o mahkemelerin yalnızca o davalara bakmasını öngörüyordu.

Bu şekilde görevlenidirilecek mahkemeler bütün zamanlarını ve çalışmalarını, terörle, şiddet eylemleriyle ilgili davalar üzerinde yoğunlaştıracaklardı. Bunları erteleyip sürüncemede bırakamıyacaklardı. Biribiriyle bağlantılı eylemler belli mahkemelerde toplanacaktı. Öylelikle, savcılar ve yargıçlar, örgütlü terörü bir bütün olarak ele alabileceklerdi. Terör örgütlerinin kaynaklarına inmek kolaylaşacaktı.

Yurdun her yerine dağılmış binlerce yargıcı ve savcıyı korumakta güçlük çekiliyordu. Ama terörle ilgili davalara belli merkezlerdeki belli mahkemelerin bakması sağlanınca, o mahkemelerde görevli yargıçların ve savcıların, hattâ mahkemelere getirilen tanık ve sanıkların, davalarla ilgilenen avukatların, Devletçe korunması, can güvenliklerinin sağlanması da kolaylaşacaktı.

Fakat bazı çevrelerin işine gelmedi bu tasarı, o yüzden engellendi ve Büyük Millet Meclisinden çıkarılamadı.

Meclis arşivlerinde halâ duran bu tasarıyı veya bir benzerini yasalaştırmakla sorun önemli ölçüde çözülebilecekken, şimdi, yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyici bir Anayasa ve yasa değişikliğine gidilmiştir.

1978-79 döneminde hazırlanan bir başka tasarı, kendilerini suça itenleri kanıtlarıyla açıklayan eylemcilerin cezalarını hafifletmeyi öngörüyordu. Öylelikle, terörün perde ardındaki kaynaklarına ve asıl sorumlularına erişmek çok kolaylaşmış olacaktı. Fakat bu tasarı da, bazılarının işine gelmediği için, Meclisde görüştürülmedi.

Yine o dönemde, iç güvenlik kuvvetlerinin, kanıt toplama ve suçluları yakalama bakımından etkenliğini ve hızını arttırıcı eğitim ve örgütlenme çalışmalarına girişilmişti. Kanıt saptanmasını çok kolaylaştıran laboratuvarlar, bilimsel ve teknik servisler kurulmaya ve yurt ölçüsünde görev yapabilecek iyi yetişmiş detektif ekipleri oluşturulmaya başlamıştı. Sonradan bu çalışmalar da durduruldu. Oysa, 1978-79 döneminde bu yönde atılmış olan adımlar, 1979'dan başlıyarak, suçluların yakalanmasında ve kanıt elde edilmesinde büyük yararlar sağlamış ve sağlamaktadır. Bu çalışmaları daha ileri aşamalara götürmekle yalnız iç güvenlik kuvvetlerinin değil, adaletin de hızı ve etkinliği geniş ölçüde arttırılabilirdi.

Bütün bunları bir yana bırakıp, terör sorununa yargı erkinin bağımsızlığını kısarak çözüm aranması, geçerli bir yol olmasa gerektir.

Yargı erkinin bağımsızlığını ve yargıçların güvencesini sağlayan kuralların ve kurumların, o arada Yüksek Hakimler Kurulunun, uygulamada bazı aksaklıkları görülmüş olabilir. Fakat bu aksaklıklar da, yargı erkinin bağımsızlığını zedelemek, Anayasanın demokratik hukuk devleti açısından yaşamsal önem taşıyan kurallarını değiştirmek için bir gerekçe gibi kullanılmamalıydı. Anayasanın özüne dokunmadan, yargı erkinin bağımsızlığı zedelenmeden, bu aksaklıkları gidermenin yolu bulunabilirdi.

Oysa şimdi, yargıçların kaderi, yönetimlerin, iktidarların insafına bırakılmaktadır. Savcılar için durum zaten büyük ölçüde öyleydi. Öyleydi de savcılık kurumu yargıçlık kurumundan daha mı iyi işliyordu? Tersine, o konudaki yakınmalar çok daha yaygındı.

Bu durumda savcıların güvencesini yargıçlarla bir düzeye yükseltmek gerekirken, tam tersi yapıldı; yargıçların güvenceleri de büyük ölçüde kısıldı.

YAPILAN ANAYASA VE YASA DEĞİŞİKLERİNİN SAKINCALARI

Bugünkü Yönetimin son Anayasa ve yasa değişikliğiyle iktidarlara sağladığı yetkiler şu dönemde iyiniyetle kullanılsa bile, sivil yönetime geçildiği zaman, Türkiye'nin partizanlık gelenekleri içinde, bu yetkiler çok olumsuz sonuçlar verecektir ve yurttaşın adalete inancını, Devlete güvenini büyük ölçüde sarsacaktır.

1960 öncesinin sakıncaları biline biline, o yılların sakat adalet anlayışına geri dönüş yolunda adımlar atılması çok yanlış olmuştur.

Kaldı ki yargı erkinin bağımsızlığını kısmak bugünkü Yönetim döneminde bile büyük sakıncalar doğurur.

Mahkemeler, biribiri ardından, Türk Ceza Yasası kurallarının gereği olarak, ağır hükümler veriyorlar. O arada çok sayıda idam cezası da veriliyor. Bu cezaların kamu vicdanında bazı tereddütler uyandırması, yaralar açması, ancak adalete duyulacak güvenle önlenebilir. Yargı organlarının bağımsızlığına gölge düşürebilecek, bu konuda kuşku uyandırabilecek Anayasa ve yasa değişikliklerinden sonra, bu tür cezalar, kesin bir objektiflikle verilmiş olsa bile, öyle olduğuna kamuoyunu veya kamuoyunun belli kesimlerini inandırmakta zorluk çekilecektir.

Geçen gün, Dünya kamuoyunu ençok etkileyen bir yabancı radyoda, İngiliz BBC Radyosunda, bir yayın vardı. Londra'dan bir BBC görevlisi, Türkiye'deki İngiliz muhabire bir soru yöneltti; bazı teröristlerin bir eylemine karşılık olmak üzere bir kısım tutukluların idam edileceği yolunda bir söylenti Londra'ya ulaşmıştı, bunun doğru olup olmadığını sordu.

Türkiye'yi yakından tanıyan muhabir, böyle bir şeyin kesinlikle söz konusu olamıyacağını, çünkü Türkiye'de adaletin bağımsız olduğunu, mahkemelerin yönetimden gelen isteklere göre hüküm vermediğini söyledi.

Türkiye için ve bugünkü Yönetim için Dünyada bundan daha iyi bir propaganda olamazdı. Fakat Türk adaletinin bağımsızlığı üzerine gölge düşürülecek olursa, bu olumlu izlenim silinecektir ve, yargı organlarının kararları, yalnız Türk kamuoyunda değil, bütün Dünyada tartışma konusu olmaya başlayacaktır.

TARİHDE TÜRK ADALETİ

Tarihte Türk Devletleri, adaletin bağımsızlığı ve yargı organlarının güvenilirliği ve saygınlığı oranında güçlü olmuşlardır. Adaletin bağımsızlığı zedeledikçe Türk adaletine güven sarsıldıkça, devletin gücü ve Dünyadaki etkinliği de sarsılmıştır.

Osmanlı Devleti de, kılıç ve asker gücünden çok, adalete verdiği değerle ve Türk adaletine uyandırılan güvenle Dünyada güçlenmiştir.

Geçen yüzyıl bir İngiliz tarihçi, "Osmanlı Türklerinin Tarihi" adlı yapıtında şöyle yazıyordu:

"İstanbul Fatihi (Sultan Mehmet) büyük bir imparatorluğu kurabilmek ve elde tutabilmek için, kaba *güçten* ve askerlik yeteneğinden daha öte bir şey gerektiğini biliyordu...... Adaletin gereğince işleyebilmesi için adalet dağıtanların saygı görmeleri gerektiğini; saygı görmek için de yalnız bilgili ve sağlam karakterli olmalarının yetmediğini, Devlette yüksek ve onurlu bir yerlerinin bulunması gerektiğini biliyordu." (1)

Ayni yazar,

"Adalet mesleğinin yetkilerinin Türkiye'den daha geniş olduğu bir ülke yoktu" diyordu. (2)

Bu yüzyılın başlarında yayınlanan, "Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı Yönetimi" başlıklı kitabında bir Amerikalı tarihçi de, Kanunî Süleyman döneminde adaletin sözünün Padişah otoritesinden üstün olduğunu ve, daha Ortaçağların Osmanlı Devletinde, adaletin, çağımız Amerika'sındaki Yüksek Mahkeme düzeyinde yetkileri bulunduğunu vurguluyordu. (3)

Toplumda huzur ve barış için ve demokrasimizin sağlam temeller üzerinde gelişebilmesi için yargı organlarının ve yargıçların saygınlığına ve inandırıcılığına ençok gereksinme duyduğumuz bir sırada, tarihimizin kıvancı olan Türk adaletine gölge düşerse çok yazık olur.

Yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyen Anayasa ve yasa değişikliklerinin ivedilikle yeniden gözden geçirilmesini dileriz.

Türk toplumunun ve demokrasisinin bunalıma sürükleniş nedenleri üzerinde dururken, adalete karşı adaletsizlikten sakınılmalıdır. Adalet dağıtanlara, Devlette ve toplumda, İngiliz tarihçinin deyimiyle, üzerlerine iktidar gölgesinin düşmeyeceği kadar "yüksek ve onurlu bir yer" sağlanmalıdır. ●

(1) **"History of the Ottoman Turks"** —Yazan: Edward S. Creasy —Londra 1878 — Sayfa 104.
(2) Ayni yapıt — Sayfa 105.
(3) **"The Government of the Ottoman Empire In the Time of Suleiman the Magnificent"** — Yazan: Albert Howe Lybyer — Harvard University Press 1913 — Sayfa: 26 ve 208-224.

- Adalet Bakanı Cevdet Menteş, sivil cezaevlerindeki tutuklu sayısının 75 bine ulaştığını açıkladı. Bakan Menteş, 12 Eylül'den önce cezaevlerine dışarıdan getirilen yemeklerle silah sokulduğunu, bunun önlendiğini ve yemek pişirilmesi için 3.5 milyar liralık ödenek ayrıldığını söyledi.
- Emekli Sandığı Genel Müdürü Ateş Amikoğlu, halen 1 milyon 400 bin kişinin Emekli Sandığından aylık aldığını ve bu kişilere geçen yıl içinde 56 milyar lirayı aşkın ödeme yapıldığını açıkladı.
- ÜSS ilk aşama sonuç belgelerinin posta ile adaylara gönderilmesine başlanıldı. Sonuçların Haziran'ın ilk haftası içerisinde adayların elinde olması bekleniyor. İlk aşama sınavına katılan 409 bin adaydan ancak 152 bini ikinci aşama sınava katılabilecek.
- KİT'lerin holding haline dönüştürülmesi amacıyla hazırlanan iki yasa taslağının Başbakanlık'a verildiği öğrenildi.
- Türkiye'de elektrikten yararlanan nüfusun 28 milyon olduğu belirlendi. Aynı belirlemeye göre, ülkede kişi başına yılda 435 kilovatsaat elektrik enerjisi tüketiliyor. Tüketimde ilk sırayı Marmara, ikinciliği ise Ege Bölgesi alıyor.
- Dünya Bankası'nın basına yansıyan raporunda, refah sıralamasında Türkiye'nin yerinin değişmediği belirtildi. Rapora göre, 134 ülke arasında en zengin ülke Kuveyt, en fakir ülke ise Bangladeş. Türkiye ise 62. sırada yeralıyor.
- İhracatın gelişmesini sağlamak için Maliye Bakanlığınca hazırlanan bir taslak Ticaret Bakanlığına gönderildi. Taslağın aynen kabul edilmesi halinde, ihracatçı kur farkından doğan zararı devlet karşılayacak
- Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, Suriye Devlet Başkanı Esat'ın İsrail'e savaş açması halinde, kendisini desteklemeyeceğini söyledi.
- Ereğli Kömür İşletmeleri Müessesesinin Kozlu üretim bölgesinde meydana gelen göçük sonucu Ramazan Çelebi, Mehmet Yavuz, Hüseyin Aktaş, Hasan Ekim ve Mehmet Çengelcik adlı işçiler yaşamlarını yitirdiler.
- TBMM'nin batı kesiminde inşa edilecek Başbakanlık binasına ilişkin proje yarışmasını Mimar Sezar Aygen kazandı.
- Fransa'nın yeni Cumhurbaşkanı Mitterand, parlamentoyu feshettikten sonra, geçici kabineyi açıkladı. Geçici kabineye komünist parlamenterlerden kimse alınmadı. Marsilya'da Ermeni anıtının dikilmesine yardımcı olan Gaston Deferred İçişleri Bakanlığına getirildi.
- 19 Mayıs günü Atatürk'ün, Selanik'te doğduğu evin davetlilere açılışı sırasında binanın üzerinde intihar dalışları yaban Yunanlı amatör pilot İlias Diamantopulos, "Savaş kışkırtıcılığı" suçuyla tutuklandı.
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulacak ders kitaplarının, bakanlıkça açılacak yarışmalarda seçilebilmesini öngören yönetmelik Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.
- Devlet Başkanı Orgeneral Evren BBC'ye verdiği demeçte seçimlerde ordunun hiçbir rolünün olmayacağını ve 90 günlük gözaltı süresinin normal mahkeme başladıktan sonra azaltılacağını söyledi. Evren demecinde, feshedilen Parlamentoda görev almış hiçbir kişinin ilk seçimlere katılmaması gerektiği görüşünü de tekrarladı.
- Bakanlar Kurulu 1000 ton kahve ithal edilmesine karar verdi. Karar gereğince Tekel Genel Müdürlüğü tarafından ithal edilecek olan bin ton kahve yurt içi turistik müesseselerin gereksinimini karşılamak için kullanılacak.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu, sanayi ürünleri ihracatının programı aştığını söyledi. 1980 yılında gerçekleştirilen ihracatın yüzde 36'sının sanayi ürünlerinden olduğunu belirten Bakan, "programda bu oran yüzde 31.9 olarak öngörülmüştü" dedi.
- 1982 yılında memur göstergelerinin iki derece arttırılacağı ve politikacıların memur olmasının sınırlandırılacağı öğrenildi.
- Şekere yapılan zamdan sonra yeni fiyatlar belirlendi. Buna göre Ankara'da toz şekerin kilosu 78 liradan, küp şekerin kilosu ise 105 liradan satılmaya başladı.
- Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı Ankara Tekel Başmüdürlüğünde büyük bir yolsuzluk ortaya çıkarıldı. Bu konuda yapılan soruşturma sonucu 47 işçi ve memurun bakanlık müfettişlerince açığa alındığı öğrenildi.
- Genel telefonlardan özel jetonlarla yurtiçi ve yurtdışı konuşmaların beklemesiz yapılabileceği açıklandı. Bu amaçla PTT Genel Müdürlüğü Belçika'dan 2 bin adet cihaz getirtti.
- Ankara İnfaz Savcılığı, bir yazısından dolayı 1.5 yıl hapis cezasına çarptırılan yazar Lütfi Oflaz'ın 21 Ağustos'a kadar teslim olmasını istedi. Oflaz'ın avukatlarının, Milli Savunma Bakanına, "Yazılı emir" yoluna gitmesi için yaptıkları başvuruya ise, bu ay dolmasına karşın yanıt alamadıkları öğrenildi.

YOLCULARIN VE PERSONELİN KURTARDIĞI TÜRK UÇAĞI

112 yolcusu ve 8 personeliyle 24 Mayıs Pazar günü kaçırılan ve Bulgaristan'da Burgaz Hava Alanına inmek zorunda kalan Türk Hava Yolları uçağının serüveni Pazartesi akşamı mutlu sona ulaştı.

Uçak yolcularının ve personelinin serinkanlı, akıllı ve cesur davranışları ve dayanışma içinde hareket etmeleri bu mutlu sonda en büyük etken oldu.

Kaptanları, hostesleri ve öteki görevlileriyle uçak personeli ve tümyolcular, bir yetkilinin belirttiği gibi, kaçırılan bir uçağı ilk kez içindekilerin kurtarması örneğini vermiş oldular.

Bunun için Türk ve yabancı tüm yolcuları ve uçak personelini yürekten kutlarız.

Teröre karşı en etkin önlemin, halk dayanışmasıyla ve halkın cesareti ve kararlılığı ile alınabileceği, böylece, en güç koşullar altında kanıtlanmış oldu.

*
* *

Uçak kaçırma olayının bu mutlu sona ulaşmasına, Türk ve Bulgar yetkilileri ve görevlileri arasındaki yakın işbirliğinin de büyük katkısı olduğu anlaşılıyor. Dergimizin baskı hazırlıklarının başladığı ana kadar, bu işbirliğinin ayrıntıları henüz resmen açıklanmış değil. Fakat, Devlet Başkanı sayın Kenan Evren'in, Bulgar Devlet Başkanı Sayın Todor Jivkof'a ve Başbakan Ulusu ile Dışişleri Bakanı Türkmen'in de, Bulgar Başbakanı Todorov'a ve Dışişleri Bakanı Mladenov'a gönderdikleri mesajlardaki sıcak şükran ve takdir ifadelerinden, Bulgar makamlarının ve görevlilerinin, can kaybı olmaksızın ve hiç bir ödün verilmeksizin uçaktakilerin kurtarılabilmesi ve teröristlerin yakalanabilmesi için her çabayı gösterdikleri, Türk yetkililerle tam bir anlayış birliği ve karşılıklı güven içinde çalıştıkları anlaşılıyor.

Bunun Türk—Bulgar dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinde yeni ve daha ileri gelişmeleri kolaylaştıracak bir ortam oluşturacağı şimdiden belli oluyor.

Bulgaristan, daha önce bazı Alman teröristlerin de yakalanmasına büyük katkıda bulunmuştu.

Bu kez de aşırı solcu oldukları anlaşılan uçak kaçırma eylemcilerinin yakalanması ve rehinelerin kurtarılması için gösterdiği etkin çaba, komşumuzun, terör eylemleri ve teröristler karşısındaki kesin tavrının bir yeni kanıtı olmaktadır.

Uçak yolcularıyla personelinin ortak çabası, nasıl, halkın dayanışmasıyla en azılı teröristlerin bile etkisiz duruma getirilebileceğini gösterdiyse, Burgaz olayındaki Türk—Bulgar işbirliği de, terörizme karşı mücadelede uluslararası dayanışmanın ne kadar büşürılı sonuçlar verebileceğine somut bir kanıt olmuştur.

Gerek Türk gerek Bulgar yetkililerini, terörizm karşısındaki bu ödünsüz ve ortak davranışları dolayısiyle kutlarız.

*
* *

Bir takım yasa dışı grupların ve şiddet eylemcilerinin, uçak veya adam kaçırma ve bazı kimseleri rehin alma gibi yöntemlerle amaçlarına ulaşmağa yeryer halâ kalkışmaları hayret vericidir. Çünkü hemen bütün uluslar, bu tür eylemler karşısında paniğe kapılıp ödün vermenin sakıncalarında birleşmektedirler ve teröristlerin isteklerine boyun eğmekten kaçınmaktadırlar.

Ödün verme yolu bir kez açılırsa, bu tür eylemlerin çok yaygınlaşacağı ve Dünyada devlet etkenliği ve can güvenliği diye bir şey kalmıyacağı bilinmektedir.

Birçok devletler, o arada Türkiye, bu konuda öteden beri çok kararlı davranmaktadır.

Türk Devleti, daha önceki iki uçak kaçırma olayında ve Ankara'daki Mısır Büyükelçiliğinin işgal olayında da bu bakımdan başarılı sınavlar vermişti.

Kaçırılan uçakları veya bilinen bir yerde tutulan rehineleri çok az zayiatla kurtarma konusunda, bazı ülkeler, o arada Türkiye, etkin teknikler ve timler de oluşturmuşlardır.

Bütün bunlara karşın, halâ uçak kaçırma ve rehin alma yollarına başvurulması, ya macera hevesinin ya da çaresizliğin sonucu olsa gerektir.

*
* *

Burgaz olayının yürekli uçak yolcularına ve personeline geçmiş olsun dileklerimizi sunarız, aileleriyle birlikte mutluluklar, esenlikler dileriz.

Kıbrıs Rum Kesiminde İktidar Değişikliği

Dergimiz Salı sabahı baskıya hazırlanırken, Kıbrıs Rum kesimindeki seçimlerin sonuçları aşağı yukarı belli olmuştu.

Yüzde 30'un üstünde oyla, birinci sırayı, Akel Partisi alıyordu. Onu, küçük bir farkla, Klerides'in Demokratik Partisi izliyordu.

Rum Yönetiminin başı olan Kipriyanu'nun partisi ise büyük bir yenilgiye uğrayarak üçüncü sıraya düşmüştü.

Lissarides'in başında bulunduğu EDEK ise dördüncü sırayı alıyordu.

Bilindiği gibi, Akel Partisi komünisttir, Klerides'in Demokrat Partisi ise sağcı.

Böylelikle Kıbrıs Rum kesiminde komünistlerle sağcılar en güçlü iki kanadı oluşturmuş oluyorlar.

Seçim sonuçlarına göre hiçbir partinin tek başına Meclisde salt çoğunluk sağlıyamadığı, o nedenle bir karma hükümet kurulacağı anlaşılıyor. Herhalde bu koalisyonun başında Akel bulunacak.

Bir önceki seçimlerde ağır bir yenilgiye uğramış olan Klerides'in, bu seçimlerde büyük başarı sağlıyarak, partisini ikinci sıraya yükseltebilmiş olması, toplumlar arası görüşmeler açısından olumlu gelişmelere yol açabilir. Çünkü Klerides Kıbrıs sorununa uzlaşma yoluyla çözüm aranmasına yatkın ılımlı bir siyaset adamı olarak bilinir. Büyük bir seçmen kesiminin bu seçimlerde Klerides'e ve onun partisine yönelmiş olması da, Rumlar arasında Kipriyanu'nun katı tutumundan bezginlik duyanların çoğaldığı ve uzlaşma eğiliminin güçlendiği biçiminde yorumlanabilir.

Eğer Akel de gerçekçi bir yaklaşım benimserse, Kıbrıs Rum kesimindeki bu seçim sonuçlarından ve iktidar değişikliğinden sonra, Türklerle Rumlar arasında uzlaşmaya daha elverişli bir ortam oluşabilir.

Türklerin, başından beri, bağımsız ve bağlantısız bir Kıbrıs tezini savunmaları ve, Adanın bölünmesinden değil, iki toplumlu iki bölgeli bir federal devlet kurulmasından yana olduklarını kanıtlamış bulunmaları, Akel'in de anlayışlı bir tavır içine girmesinde etken olabilir.

Gerçi, Akel'le Klerides'in partisi bir arada hükümet kuramıyabilirler. Klerides'in partisi olan Demokratik Partinin veya Akel'in dışında bir koalisyon veya azınlık hükümeti de oluşturulabilir.

Fakat seçimler, Rumlar arasında uzlaşma eğiliminin güçlendiğini, "enosis" yanlılarınsa eski etkenliklerinin kalmadığını ortaya çıkardığına göre, nasıl bir hükümet kurulursa kurulsun, herhâlde kamuoyundaki bu gelişme gözden uzak tutulamıyacaktır.

Haziranda da Kıbrıs Türk Federe Devletinde seçimler yapılacak. Ondan önce toplumlar arası görüşmelerde önemli bir gelişme beklenemez. Fakat Türk tarafının seçimleri de yapıldıktan sonra, herhâlde, iki toplum arasında artık daha verimli görüşmeler başlıyabilir.

Kıbrıs sorununa hakça ve geçerli bir çözümün ana çizgilerinde bütün Türk kamuoyu ve Türk partileri birleştiğine göre, KTFD'deki seçimlerden, uzlaşmayı güçleştirici bir sonuç çıkması esasen söz konusu değildir.

VERGİ UMUDU VE IMF

MALİYE Bakanlığı'nda oldukça karamsar bir hava esiyor. Karamsarlık, vergi gelirlerinde umulan düzeye çıkılamayacağının anlaşılmasından kaynaklanıyor.

Eldeki son verilere göre yapılan hesaplamalar, 1981 Mali Yılı Bütçesi'nin 500 milyar lira dolayında bir açık verme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ortaya koyuyor.

1981 Mali Yılı Bütçesi'nin ilk ayı olan Mart'ta toplanabilen vergi gelirleri, önceki yılın eş ayındaki 39 milyar liradan ancak birkaç milyar lira daha fazla. Bu durumda, yılın bütünü için öngörülen 1,35 trilyon liralık vergi geliri hedefine ulaşılması olanaksız. Bu hedefe ulaşmak için, vergi gelirlerinden bir önceki yıla göre yüzde 90 oranında artış olması gerekiyor. Toplananvergilere ilişkin ilk bilgiler, bu artışın sağlanamayacağını gösteriyor.

Üretimdeki düşüşler ve satışlardaki durgunluk karşısında, vergilerden beklenen gelirin elde edilememesi doğaldı.

Bunda, ayrıca, kamu sektöründe, ürünlere zam üstüne zam getirme dışında bir düzenleme yapılamadığı için, kamu iktisadi kuruluşlarından beklenen vergi gelirlerinin sağlanamaması da etken olmuştu.

Kaldı ki, para darlığı yüzünden, KİT'ler, özel sektöre sattıkları bazı ürünlerin bedelini bile alamıyorlar.

Vergi gelirlerinin artışında önemli bir kaynağın da "peşin vergiler" olacağı düşünülüyordu. Peşin vergi gelirlerinin 150—170 milyar lira arasında ek bir kaynak oluşturacağı umuluyordu. Ancak bu konuda tamamlanan hazırlıklar, Mali Yılın bütününde 70 milyar lirayla sınırlı kalınacağını ortaya koydu.

Bir başka umut ise, vergi gelirlerinin toplanmasını hızlandırmayı amaçlayan stok affı idi. Bundan da beklenen sonuç alınamamıştı. Af için başvurma süresi dolarken, başvuranların sayısı 100 dolayında kalmıştı. Maliye Bakanlığı, bu kaynaktan umudunu kesmemiş olacak ki, yeni bir yasa tasarısının hazırlığına başlamış bulunuyordu. Hazırlanan yeni tasarı ile, geçmiş yıllarda gayri resmi yollardan sağlanan servet ve oluşturulan stoklar için, mali af yanında cezai af da getirilecekti. Başvuru süresi dolan mevcut yasada, cezai af bulunmuyordu.

Vergi gelirlerinin beklenilenin çok altında kalması, büyük bir zam paketini devreye sokmakta gecikmedi. Petrol ürünleri ile kömür, şeker ve tekel maddelerinin fiyatları önemli ölçüde arttırıldı. Burada, özellikle petrol ürünleri ile kömür fiyatlarında yapılan arttırımın gerek kamu kesiminde gerek özel kesimde maliyetleri yüksek düzeylere çekeceği kuşkusuzdur.

Örneğin, 1980 yılında KİT ürünlerine yapılan zamlar sonucunda bu kuruluşların satış hasılatı 430,9 milyar liradan 1 trilyon 206,8 milyar liraya çıkmış, ancak KİT'lerin maliyetlerinin de 1 trilyon 366,7 milyar liraya tırmanması önlenememişti. Bu nedenle, Milli Güvenlik Konseyi Bütçe Plan Komisyonu tarafından, 1981 Mali Yılı Bütçesi'nin yürürlüğe girmesi dolayısıyla hazırlanan rapor-

da şöyle deniliyordu:

"KİT'lerin sorunlarını çözmede serbest fiyat politikası bir araçtır. Ancak, tek araç değildir. Önemli ve zor olan maliyetlerin yüksek düzeyde oluşturulmasını önlemektir."

Zamların, maliyetleri yükselttiği için arzulanan yararı sağlamadığı 1980 yılında çarpıcı bir biçimde ortaya çıktığından, Başbakan Bülend Ulusu da sık sık KİT'leri maliyetlerini yükseltici zamlardan kaçınmaya çağırmaktaydı.

Başbakan Ulusu'nun bu çağrısını yinelediği son Doğu Karadeniz gezisinin ardından, özellkle Tekel ürünlerine, sigaraya yüzde 30, içkiye ise yüzde 100 oranına varan zamların yapılması, Hazine'nin ciddi biçimde kaynak arayışı içinde olduğunu kanıtlıyordu. Oldukça büyük umutlar bağlanan bir vergi reformuna karşın, kamu gelirleri kamu harcamalarını karşılayacak bir düzeye yükseltilememişti. Bu nedenle, Mayıs ayından başlayarak yeniden Merkez Bankası'nca para basımı yoluna gidilmiş ve emisyon 300 milyar lirayı aşmıştı. Ayrıca da zamma başvurulmuştu.

IMF'nin Girişimi

Bugünkü koşullarda, Türkiye ile IMF arasında 28 Mayıs Perşembe günü başlayan görüşmelerde kamu finansmanı konusunun yeniden ön plana çıkması kaçınılmazdı. Mevcut üç yıl süreli "stand—by" düzenlemesinin ikinci yılında uygulanacak politikaların belirleneceği bu görüşmelerde, IMF'nin kamu gelir—gider dengesi için yeni ve sert önlemler üzerinde ısrarlı olacağı kesindi. IMF'nin klasik reçetesinin sürekli birinci maddesinde yer alan bu denge için, kısıntı yapacak hiç bir alan yoktu. Gelirlerin arttırılmasında ise vergi reformu umudu beklenileni vermemişti.

Görüşmeler öncesinde, ekonominin rakamsal gelişimine ilişkin bilgiler toplamak amacıyla İstunbul ve Ankara'da görüşmeler yapan bir İMF teknik grubu da, çalışmalarını kamu finansmanı alanında yoğunlaştırmıştı. Aranan rakamsal bulgular, dikkatle Türk kamuoyuna da açıklanmıyordu. Maliye Bakanlığı yetkililerinin bu konudaki gerekçesi, IMF görüşmeleri öncesinde "spekülasyon yaratmamaktı".

ENERJİ ZAMLARI VE EKONOMİNİN KRİZİ

GEÇEN ay elektriğe zam yapılmıştı. Bu ay petrol ürünlerine ve kömüre zam yapıldı. Böylece enerji fiyatları yeniden artırıldı Türkiyemizde. Enerjinin ise ekonomi için can damarı olduğu kuşkusuz. Enerji fiyatlarındaki artışın, zincirleme biçiminde tüm ekonomide fiyat artışlarına neden olacağı bir gerçek. Kısacası enflasyon yeniden kamçılandı. Kaldı ki sabık iktidardan kalıt, 24 Ocak 1980 kararları ile uygulamaya konulmuş Friedman ekonomi modeline sarılınıldığından bu yana, enflasyonu kamçılamaktan başka iş yapılmıyor ulusal ekonomimizde.

Son günlerde bildirildiğine göre, OPEC üyesi ülkelerin elinde her gün önemli miktarda petrol satılmadan kalmakta. Bu nedenle Libya ve Suudi Arabistan gibi çeşitli OPEC ülkeleri, petrolün dış piyasa fiyatını düşürmekte. Oysa ülkemizde dış piyasayla çelişkili biçimde petrol ürünlerinin fiyatları artırıldı. Petrol ürünlerinin fiyatları artırılmadan, doğru olmamasına karşın petrolün pahalandığı savlanarak elektrik fiyatları da artırılmıştı.

Dış piyasada petrolün fiyatı artmıyor ama, artan başka bir şey var. Dolar fiyatı artıyor. Ya da Türk Lirası hergün televizyonda sergilendiği biçimde değer yitiriyor. Friedman ekonomisinin ülkemize uyarlanmış modelinde enerji temel mal sayılmadığından ve devlet subvansiyonu kaldırıldığından, Türk Lirası'nın değer yitirişi, ulaştırmanın, sanayinin, tarımın girdisi ve gündelik yaşamın vazgeçilmez öğesi olmasına bakılmaksızın, enerji fiyatlarını artırabiliyor. Bu artışın enerji tüketiminde oluşturacağı

kısıntıyla, ekonomide üretim azlığına ve gerilemeye neden olması da beklenmelidir.

Akaryakıt fiyatlarını dengelemek için oluşturulmuş akaryakıt istikrar fonu vardır ülkemizde. Son zamanlarda fon açık vermiyor, fazlalık veriyor, hazineye gelir sağlar durumda görünüyordu. Mart ayına dek bu durumun sürdüğü resmi verilerle kanıtlanmaktadır. Yalnızca fuel—oil fiyatlarının düşüklüğü fona olumsuz yük bindiriyordu ama fon yine de açık verir durumda değildi. Zam ise en az fuel—oile yapıldı.

Akaryakıt istikrar fonunun açığı olmasa da, Türk Lirası sürekli değer yitirinci fazlalığın giderek eridiği bir başka gerçek. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yapılan petrol ürünleri fiyatlarını sürekli artırma önerilerinin etkisi de anımsanmalıdır. Çarpık olgular ve etkiler nedeniyle, dış piyasa da petrol fiyatlarının düşmeğe başladığı bir dönemde iç piyasada petrol ürünlerine zam yapılabildi.

Türk Lirası'nın değer gitirişi gerekçesiyle dışalıma dayalı petrolün iç piyasada fiyatı artırılırken, yerli birincil enerji kaynağımız kömüre de zam yapılmaktan geri kalınmadı. Oysa petrolün yerine olabildiğince kömürü yerleştirmek enerji politikasının bir ilkesi olduğuna göre, kümür fiyatlarına gelişi güzel zam yapmaktan kaçınmak gerekirdi. Şimdi Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu'nun zararı neden gösterilerek, kömür fiyatları bir kez daha artırıldı. Bir kamu kuruluşu özel sektör gibi kâr edebilsin diye, ama halkın büyük bölüntüsünün ısınma olanakları ellerinden alındı. Şimdilik pahalanmayan enerji kaynakları yalnızca odun ve tezek. Fakat tezeğin bile pazarının bulunduğu ülkemizde, odun ile tezek fiyatlarının artacağı da kuşkusuz. •

PARA: Kimin İçin Ateşten Gömlek

SABANCI Holding lideri Sakıp Sabancı, "Tercüman" gazetesine, uygulanan ekonomi politikası hakkındaki görüşlerini açıkladı. Yatırım ve üretim için para bulamamaktan şikayet etti. Kredi faizlerinin yüksekliğinden yakındı. Parayı "ateşten gömlek" de olsa sırtımıza giyeceğiz, yeter ki bulsak, demeye getirdi.

Sabancı, bu noktada, serbest piyasa kurallarının hakim kılındığı ekonomiyi dış rekabete açma özlemine de değindi. "Para bulumazken, rekabete giremeyiz" dedi.

Sabancıya göre, dışsatımı cankurtaran simidi olarak görmek de yanıltıcı olabilirdi. Bugün arttığı söylenen dışsatımın bir kısmı sun'iydi. Parası olmayan sanayici, batmak yerine zararına satış yapmayı yeğliyordu.

Sabancı, eleştirdiği konuları "gelecek için çalan alarm zilleri" olarak tanımlıyor ve alarmın durdurulması gerektiğini sözlerine ekliyordu.

Sakıp Sabancı, uygulanan ekonomik politikaya ikinci kez karşı çıkıyordu. Daha önce de 11 Aralık 1980'de, Odalar Birliği'nce düzenlenen bir toplantıda konuşmuş ve "Hataları görelim" demişti. Ancak, bu kez karşı çıkışını "gidilen yol doğrudur" sözleriyle yumuşatma gereğini duyuyordu. Bunda belki, Arayış'ın bir önceki sayısında okuduğunuz gibi, 11 Aralık konuşmasının, Londra'da açacağı banka şubesi iznini geciktirdiği düşüncesi de etken olmuştu.

Sakıp Sabancı'nın, pahalılığından, bulunamamasından yakındığı para, öyle görünüyor ki, Türkiye ekonomisinde gelecek günlerde de en yoğun tartışma konusunu oluşturacak. Uygulanan ekonomik modelin temel direklerinden olan sıkı para politikasının, Sabancı ve benzerleri, için özellikle de küçük ve orta sanayiciler için, üretimden vazgeçme sonucunu getirdiği doğruydu. Bunun, ekonomi için çok sakıncalı sonuçlar yaratacağı da kuşkusuzdu.

Ancak sıkı para politikasının geniş halk kitleleri için doğrudan günlük yaşamı ilgilendiren çok daha acı sonuçları vardı. Sıkı para politikasının bir ayağı da, geniş halk kitlelerinin gelirlerinin bir anlamda dondurulmasına dayanıyordu. Gelirlerin değişmediği, artmadığı, buna karşın enflasyonun dünya standartlarına göre oldukça yüksek düzeyde sürdüğü bir ortamda ise, günlük yaşam, ancak belirli tüketim gereksinimlerinden vazgeçerek sürdürülebilmekteydi.

Sakıp Sabancı, bu olguya da kendi açısından parmak basabiliyordu. Nüfusun arttığına, mevcut işsizlere hergün yenilerinin eklendiğine dikkat çekiyordu. Bu nedenle, yalnızca kurulu kapasiteleri tam olarak devreye sokmakla yetinilemeyeceğini, yeni yatırımlara da yönelmek gerektiğini söylüyordu. Ne var ki, "doğru" dediği yolun dayandığı sıkı para politikası, yeni yatırımları unutmayı gerektiriyordu. Burada, özel kesim için caydırıcı etki yüksek faiz oranlarından kaynaklanıyordu. Kamu kesimi ise, özellikle vergi gelirlerinde beklenilen artış sağlanamayınca, harcamaların çok kısılması yolundaki IMF istemlerine yeni yatırımları kurban verecekti.

"ZAMLAR TIKIRINDA"

Tekel Maddelerine ve şekere de akaryakıt ile kömüre olduğu gibi, zam yapıldı. Bir hesaba göre, son 10 yıl içinde, alkollü içkilere yapılan zam oranı yüzde iki bini buldu. Gümrük ve Tekel Bakanlığının üreticiye 20 milyar lira borcu bulunduğu ileri sürülüyor. Bakanlığın ayrıca, Devlete vergi borcu olduğu da belirtiliyor.

Kesinlik derecesi tam saptanamamakla birlikte son zamların Devlete akaryakıttan 30 milyar, sigaradan üç milyar, içkiden 5 milyar, şekerden 3 milyar ve kömürden de 17 milyar lira ek gelir sağlamasının söz konusu olduğu ileri sürülüyor. Tabii bu rakamların doğruluğu konusunda istemin düşüp düşmemesi gibi psikolojik ve parasal sorunların gözönüne alınıp alınmadığı bilinmiyor.

Çünkü, insaf ölçülerini aşan zamları gelir düzeyi düşük vatandaşların gereksinimi olan mallar üzerinde yoğunlaştırılmış gözüküyor. Örneğin, filtresiz Birinci ve Bafra sigaralarına yapılan zamlar net yüzde 100'ü buluyor. "Bir tutam tuz" bile nasibini aldı zamlardan... Tekelin ürettiği sofra tuzunun eskiden 5 lira olan kilogram fiyatı 20 liraya fırladı.

Toz ve kesme şekerde perakende satış fiyatlarında meydana gelen artış ise ilkinde yaklaşık yüzde 7, ikincisinde yaklaşık yüzde 17 olarak gerçekleşti.

Her ne kadar Sanayi ve Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu, şeker zammı konusunda "Enflasyonu kontrol altında tutarken, KİT'lerin hazineye olan yüklerini kaldırma çabalarımızda bu ufak ayarlamanın vatandaşlarımızca makul karşılanacağına inanmaktayım" dediyse de, vatandaşların bu zamları nasıl karşıladıklarının en önemli kanıtını ilerde toplam istem konusunda ortaya çıkacak rakamlar olacaktır.

Kısacası, 24 Ocak 1980 Ekonomik kararlarının şimdiki Hükümette de bayraktarlığını ve sözcülüğünü yapan Başbakan Yardımcısı, ekonomi için "işler tıkırında" demekle birlekte, aslında zamlar tıkırındadır.

ŞİDE'NİN TASARRUF ÖNERİLERİ

Sosyal Sigortalar Kurumunun 36. Genel Kurulu 11-13 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da toplandı. 2 Milyon 250 bin dolayında sigortalı çalışanı, 620 bin dolayında da emekli, malül ve yetimiyle yaklaşık 3 milyonluk bir kitlenin umutlarını bağladığı Kurumun bu son Genel Kurulunda flaş isim Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Sadık Şide idi. Şide, 35. Genel Kurulda sigortalı işçiler adına Türk-İş Genel Sekreteri olarak yaptığı konuşmada yakındığı konulardan bu kez de sorumlu Bakan olarak yakındı. Köşe yazarları "**siz yakınması gereken değil, yakınmaları ortadan kaldırmakla sorumlu kişisiniz**" diyerek eleştiriyorlardı Bakanı.

Oysa eleştiriler karşısında Şide kadar az etkilenen bir başka sorumlu kişi bulmak kolay değildi. 506 sayılı SSK yasasında yapılan değişiklikleri açıklamak üzere Mart ayında düzenlediği basın toplantısında yasayı eleştirenleri "**cahil, ya da kasıtlı**" olmakla suçlayan Şide, 9 Nisan'da yapılan Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında şunları rahatlıkla söyleyebiliyordu:

"**Burada bütün Yönetim Kurulu üyesi arkadaşlarımın önünde 506 sayılı SSK yasasında yapılan hatalar nedeniyle özür diliyorum. Haziran ayına kadar sizin istediğiniz doğrultuda yasada gerekli düzeltmeleri yapacağım**"...

Genel Kurulu açış konuşmasında Kurumun mali yönden zor durumda olduğunu savunan Şide bunun nedenini şöyle özetledi:

"**Siyasi hükümetlerin gelişigüzel müdahaleleri kurum fonlarının gereğince nemalandırılmasına fırsat vermemiş, yüksek enflasyon oranı nakit varlıkların hızla erimesine ve giderek yok olmasına sebeb olmuştur.**"

Şide, tüm eleştirilerin karşısına "siyasi hükümetleri" suçlayarak çıktı. Şide de en kolay yolu seçmişti sonuç olarak.

Sosyal Güvenlik Bakanı, "siyasi hükümetlerin SSK'ya müdahale ettiklerini" de ileri sürerek "Bizden önceki hükümetler yıkıcı, bizim hükümetimiz yapıcı yönde müdahalede bulunmuştur" dedi eleştirileri yanıtlarken.

Türk-İş içinde bir çok kişinin eleştirdiği ya da en azından savunmadığı Sadık Şide'nin, "nemaların değerlendirilmesi ve yüksek enflasyon oranı karşısında nakit varlıkların hızla erimesine ve giderek yol olmasına" karşı önlemleri de ilginçti.

Gerçekte, SSK'nın nakit varlığının yüzde 40'ı ile tahvil alma zorunluğu vardır. Bu yasal zorunluluktur. Şu anda SSK'nın elinde bulunan devlet tahvili ise nakit varlığının yüzde 45.29'udur. Bu yaklaşık 47.5 milyar lira demektir. Yüzde 6 ile yüzde 18 arasında faize bağlanan bu paraların kuruma kazandıracağı faiz geliri yalnız 1980 yılında 5 milyar 800 milyon lira olmuştur. SSK yalnızca tahvile yatırdığı parayı gereği gibi değerlendirseydi, tahvilden elde edeceği gelir 23 milyar 700 milyon lira olacaktı.

İşveren prim borçlarının tahsili konusunda Sosyal Güvenlik Bakanı Şide'nin alacağı önlemler de şöyle:

İşverenler zamanında ödemedikleri gecikmiş primler için ilk ay yüzde 10, sonraki her ay için de yüzde 3 oranında ceza ödeyeceklerdir. Kabaca bir hesaplamayla işverenler yüzde 100 gecikme cezasına, ödemenin yapılması gereken tarihten 31 ay sonra çarptırılabileceklerdir. Tastamam 2 yıl 7 ay sonra... Bugünkü enflasyon hızı ve kredi faizleri oranı karşısında işverenlerin primlerini zamanında ödeyeceklerini ummak için herhalde Sadık Şide gibi düşünmek gerekir.

Genel Kurul'da söz alan tüm işçi temsilcilerinin ortak yönü Şide'yi ve SSK yasasında yapılan son değişiklikleri eleştirmek oldu.

Türk-İş Genel Teşkilâtlandırma Sekreteri Orhan Erçelik, Çalışma Raporunda SSK'nın mali çıkmazda bulunduğuna uzun uzun değinildiğini, ancak çıkmazın neden kaynaklandığı sorusuna yanıt verilmediğini söyledi.

Türk Harb-İş Sendikası Genel Başkanı Kenan Durukan 506 sayılı SSK yasasında yapılan değişiklikleri ele alarak "**bunun neresini eleştireyim, doğru bir tarafı yok ki**" dedi.

Kurumun bugüne gelmesinden işçilerin değil yöneticilerin sorumlu olduğunu anlatan Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Muzaffer Saraç "**işçi ücretleri ne zaman sınırlandırılacak olsa SSK'nın iflası konusu gündeme gelir**" şeklinde konuştu.

Sosyal Güvenlik Bakanı ve Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide söz alan işçi temsilcilerinin yoğun eleştirileri karşısında ölçüyü öylesine kaçırdı ki, kapanış konuşmasında Kurumun mali çıkmazdan kurtarılması için şu önlemlerin alınacağını söyledi:

"**Elektrik, yakıt, su, yazı ve teksir işleri, basılı kağıt ve kırtasiye kullanımında tasarrufa gidilecektir.**" •

DIŞ SORUNLAR

Yeni ABD Yönetiminin "İnsan Hakları" Politikasında TOTALİTER-OTORİTER AYRIMI

- Reagan Yönetimi, Amerikan çıkarlarına uygun davranan dikta rejimlerini "otoriter", uygun davranmayan dikta rejimlerini de "totaliter" sayıyor. İnsan hakları konusunda ikisine ayrı ölçütler kullanıyor.
- Bir yabancı ülkede insan haklarının çiğnenmesi karşısında nasıl durum alacağını belirlerken, ABD Yönetimi, yalnız o ülkedeki iktidarın tutumuna değil, muhalefetin "güvenilirliği"ne de bakacak. Amerikan çıkarları açısından muhalefet "güvenilir" değilse, otoriter dikta rejimine destek olacak.
- Dünyada demokratik değerlerin bayraktarlığını yaban ABD gibi bir ülke, "insan hakları" kavramını klâsik "güç politika"nın bir aldatmacası gibi kullanacak olursa, Batının moral değerleri, insanlık gözündeki tüm inandırıcılığını yitirir ve ideolojik savaşda Batı alabildiğine güçsüzleşir.
- Bir süre önce Amerika, Vietnam'da böyle bir tutum izledi de ne oldu? ABD Yönetimi kendi halkının önemli bir kesimini karşısında buldu. Amerikan toplumu, tarihinin en koyu bunalımına sürüklendi. Üstelik koskoca Amerika, küçücük Vietnam'da yenilgiye uğradı.
- İnsan hakları konusunda çelişkili tutum izlemenin, zulüm göreni düşünecek yerde zalimi kayırmanın İran'da "otoriter bir kale"yi nasıl çökerttiği de, yakın yılların uyarıcı anılara arasındadır.

REAGAN Yönetiminde Amerika Birleşik Devletlerinin insan haklarına ilişkin uluslararası tutumu ne olacak?

Dışişleri Bakanı Alexander Haig, "Üçlü Komisyon"da yaptığı bir konuşma ile, bunu, "felsefi" görünüşlü bir temele dayandırarak açıkladı.

Bilindiği gibi, Carter Yönetimi, insan haklarını çiğneyen rejimlerle ilişkilerini sınırlı tutmağa çalışırdı. Bu konuda istisnalar yapsa da, örneğin Güney Kore gibi stratejik açıdan ABD için büyük önem taşıyan bir ülkenin bile insan haklarına aykırı tutumu karşısında Carter Yönetimi oldukça kesin bir durum alırdı.

Reagan Yönetiminin bu tatumu değiştireceği daha seçim kampanyası sırasında belli olmuştu. ABD ile iyi ilişkiler sürdüren, hele ABD'nin bir dediğini iki etmeyen ülkelerde ne kadar koyu bir dikta rejimi bulunursa bulunsun, insan hakları ne kadar çiğnenirse çiğnensin, Reagen Yönetiminin, herhangi bir tepki göstermiyeceği; o ülkelerle siyasal, askeri ve ekonomik ilişkilerini belirlerken, yalnız kendi ulusal çıkarını ve o ülkelerin Sovyetler Birliği karşısındaki tavrını göz önünde tutacağı anlaşılıyordu.

ZENGİNLER KULÜBÜ: "ÜÇLÜ KOMİSYON"

Nitekim, Reagan'ın yönetime gelmesinden kısa bir süre önce, "Üçlü Komisyon"un kurucusu ve başkanı olan güçlü bankacı David Rockefeller, dikta rejimiyle yönetilen bazı Güney Amerika ülkelerine gitmiş ve, Amerikan çıkarlarına uygun bir tutum izledikleri sürece, insan haklarını çiğnemelerinin, ABD ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiyeceği anlamına gelen sözler söylemiş, güvenceler vermişti.

"Üçlü Komisyon", ABD ile Japonya'yı ve Avrupa'nın Amerika'ya yakın ileri sanayi ülkelerini bir araya getiren bir "zenginler kulübü"-dür. Özel bir kuruluş olmakla birlikte, ABD'nin de başka bazı güçlü kapitalist ülkelerin de tutumlarını yönlendirmede bir hayli etkindir. Bu Komisyon, Amerikan politikasında partiler üstüdür. Hem Cumhuriyetçilerden hem Demokratlardan bazı önemli kişiler bu Komisyonda üyedir. Örneğin, Cumhuriyetçi Nixon—Ford Yönetiminin Dışişleri Bakanı Kissinger de Demokrat Carter Yönetiminin dış politikasında en etkin kişi olan Brzezinski de Üçlü Komisyonda yer alırlar. Georgia Valisi iken Carter bile Komisyonun üyeleri arasında idi.

Onun için, ABD'de iktidarlar değişse de "Üçlü Komisyon"un etkenliğinde bir değişiklik olmaz. Gerek Amerika'da gerek Dünyada en varlıklı gelişmiş ülkelerin en güçlü sermaye çevrelerinin temsil edildiği bu zenginler kulübü, iktidarda kimler bulunursa bulunsun, ABD'nin uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerinde ağırlığını duyurur.

Üçlü Komisyonun tutucu karakteri, Reagan Yönetiminde onu daha çok etkili kılmıştır.

Haig de insan haklarıyla ilgili konuşmasını bu Komisyonun kapalı bir oturumunda yapmıştır. Ancak konuşmanın New York Times gazetesine sızması —veya sızdırılması— üzerine, konuşma metni kamuoyuna da açıklanmıştır.

KİMLER "TOTALİTER" KİMLER "OTORİTER"?

Haig'in konuşmasında açıkça belirtildiğine göre, yeni Amerikan Yönetimi, uluslararası alanda insan haklarıyla ilgili davranışlarını saptarken, tek ve tutarlı bir çizgi izlemiyecektir. İnsan haklarını çiğneyen rejimlerin karakterine, eğilimine göre değişik ölçütler uygulayacaktır, değişik tutumlar izleyecektir.

Haig'in konuşmasından anlaşıldığına göre, Reagan Yönetimi, insan haklarını çiğneyen rejimleri ikiye ayırmaktadır:

1. Totaliter (Yani bütün yetkileri kendinde toplayan "bütüncül") rejimler
2. Otoriter (baskılı) rejimler...

Haig, "totaliter" rejimi şöyle tanımlıyor:

"Yurttaş yaşamının her yönüne hükmeden; yurtta da uluslararası alanda da hoşgörüsüz davranan; ABD'nin temsil ettiği herşeye aktif biçimde düşman olan; siyasal değişime dirençli" rejim.

"Otoriter" rejimi de şöyle tanımlıyor:

"Genellikle siyasal veya ekonomik gelişme eksikliğinden kaynaklanan; yalnızca siyasal açıdan duyarlı birkaç alanda mutlak hakimiyetini kuran; ve değişime totaliter rejimden daha yatkın olan" bir dikta rejimi...

İnsan hakları konusunda, yeni ABD Yönetimi, "otoriter" saydığı rejimlere tepki göstermiyecek, ancak "totaliter" saydığı rejimlere tepki gösterecektir.

İNSAN HAKLARININ NASIL ÇİĞNENDİĞİ DEĞİL KİMLER TARAFINDAN ÇİĞNENDİĞİ ÖNEMLİ

Fakat Haig'in açıklamaları bütünüyle incelendiği ve Reagan Yönetiminin genel tutumu ışığında değerlendirildiği zaman görülüyor ki, bu "otoriter—totaliter" ayrımı, yapmacık bir ayrımdır.

"Otoriter"liğin nerede bitip "totaliter"liğin nerede başladığı zaten kolay belirlenemez. Kaldı ki, yeni Amerikan yönetimi aslında, bu ayrımı, rejimlerin niteliğine göre değil, Amerikan çıkarlarına göre yapmaktadır.

Eğer bir dikta rejimi, uluslararası alanda Amerikan çıkarlarına uygun davranıyorsa ve Sovyetler Birliğinden uzak duruyorsa, Reagan Yönetimi onu, "totaliter" değil "otoriter" sayacak ve insan haklarını çiğnemesine göz yumacaktır. Sovyetler Birliğiyle iyi ilişkiler kurarak Amerikan çıkarlarına aykırı davranan tüm dikta rejimlerini ise "totaliter" sayacak ve onlara karşı kesin durum alacaktır. Yalnızca o ülkelerde insan haklarının çiğnenmesine tepki gösterecektir.

Haig'in ifadesine göre, ABD, insan haklarının çiğnenmesi karşısında durum alırken, insan haklarının nasıl ve ne ölçüde çiğnendiğine değil, "**insan haklarını kimlerin çiğnediğine bakacak, hak çiğneyenleri protesto etmenin sonuçlarını tartacak**" tır. Bir başka deyişle, ABD, insan hakları savunuculuğunu sürdürürken "**gerçekler dünyasına kök salan**" bir tutum izleyecektir. ABD Yönetimine göre, "gerçekler dünyası"nda en önemli etkense "Sovyet saldırganlığı"dır. İnsan haklarının çiğnenmesi, yeni ABD Yönetiminin gözünde, "Sovyet saldırganlığı" ile eşanlamlıdır.

"Sovyet saldırganlığı" karşısında da yalnızca "güçlü" olmak önemlidir.

Kısacası, Dünyada insan hakları artık Amerikan Yönetiminin umurunda değildir.

Nitekim, Şili'deki dikta rejiminde, —Haig'in kendi tanımlamasına göre bile— "totaliter"liğin tüm unsurları en ileri ölçüleriyle bulunmakla birlikte, öyle anlaşılıyor ki, Reagen Yönetimi bu rejimi kendi çıkarlarına uygun bulduğu için, "totaliter" değil, "otoriter" rejimler sınıfına sokmakta ve Şili'de insan haklarının çiğnenmesine göz yummaktadır.

Güney Kore'de de ayni şeyi yapmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyetinin koyu ve zalim bir ırkçı politika güden rejimini bile —kendi stratejik ve ekonomik çıkarları açısından— kayırmaktadır.

Reagen yönetimi, Amerikan çıkarlarına uygun davranan dikta rejimlerini "otoriter", uygun davranmayan dikta rejimlerini de "totaliter" sayıyor.

Haig, konuşmasının bir yerinde de, İran'daki Şah rejimini kastettiğini belli ederek, "**saldırı karşısında bir kale**" oluşturan "**otoriter**" rejimlerin yıkılmasına hayıflanmaktadır. Yerine gelenler "kale" işlevini sürdürmüyor, Amerikan çıkarlarının ileri karakolluğunu üstlenmiyorsa, onları "totaliter" saymaktadır.

Bu da gösteriyor ki, Amerikan Yönetimi, "otoriter - totaliter" ayrımını bilimsel veya objektif ölçütlere göre değil, kendi işine geldiği gibi yapmaktadır.

Yine Haig'in açıkça belirttiğine göre, ABD Yönetimi, insan haklarını çiğneyen bir ülke karşısında durum alırken, o ülkenin "iç olasılıklarını" da gözönünde tutacaktır. Yalnız iktidarın tutumuna değil, muhalefetin de "güvenilirliği"ne ve "programı"na bakacaktır.

Bir başka deyişle, eğer dikta rejiminin bulunduğu bir ülkede, muhalefet, ABD'nin ulusal çıkarları açısından "güvenilir" değilse, ABD Yönetimi, orada, insan haklarını çiğneyen iktidara destek olmaktan kaçınmıyacaktır. Gerekirse o ülkedeki "otoriter" dikta rejimini silâh zoruyla da koruyacaktır. Tıpkı El Salvador'da yaptığı gibi...

Yeni ABD Yönetimi, her ülkenin

rejimini o ülkenin iç rejimi sayarmış ve hiçbir ülkenin iç işlerine "insan hakları" gerekçesiyle karışmak istemezmiş gibi bir izlenim vermeğe çalışmakla birlikte, "muhalefetin güvenilirliği" doktrini ve El Salvador örneği, bu izlenimin de aldatıcı olduğunu göstermektedir.

ÇELİŞKİLER VE AÇMAZLAR

Gerçekte, yeni ABD Yönetimi, hiçbir moral ilkeye dayanmıyan klasik "güç politikası"na "insan hakları" savunuculuğu kılıfını giydirebilmek uğrunda, sözcükleri, terimleri, mantığı zorlamaktadır. Aldatıcı bir "otoriter - totaliter" ayrımının tül örtüsü altında, klasik "güç politikası" en kaba çizgileriyle belli olmaktadır.

Fakat insan hakları konusunda değişik ve çelişik ölçütler uygulamak; bir yandan insan haklarını savunurmuş gibi görünüp, bir yandan da insan hakları savunuculuğunu, Doğu-Batı çekişmesinde ve yarışmasında, klasik "güç politikası"nın bir örtüsü gibi kullanmağa kalkışmak, ABD Yönetimini bir takım açmazlara götürebilir.

Çünkü, Doğu-Batı çekişmesinde ve yarışmasında, klasik "güç politikası"nın bilinen araçlarından başka, ideolojik silâhlar da kullanılmaktadır.

Savaş silâhlarını kullanmak —nükleer savaşın göze alınmazlığı karşısında— güçleştikce de, ideolojik silâhların önemi artmaktadır.

Batının ideolojik silâhı ise, insan haklarına bağlılıktan, özgürlükten ve demokrasiden, bunların yarattığı moral değerlerden oluşuyor.

Bu moral değerler, diktayla yönetilen hemen her ülkedeki insanların çoğunluğu için özlenen değerlerdir. Batının en büyük gücü bu moral değerlerin çekiciliğindedir.

Ama Dünyada bu demokratik değerlerin bayraktarlığını yapan Amerika Birleşik Devletleri gibi bir ülke, "insan hakları" kavramını, "güç politika"sının aldatıcı bir örtüsü gibi kullanacak olursa; bu konuda, mazluma göre değil, zalime göre durum alırsa, Batının moral değerleri, insanlık gözündeki tüm inandırıcılığını yitirir ve ideolojik savaşda Batı alabildiğine güçsüzleşir.

Onun için, böyle bir tutumun gerçekte Amerikan ulusal çıkarlarına uygunluğu da kuşkuludur.

Nitekim, ulusal çıkarı öyle gerektiriyor varsayımıyla, ABD, Güney Afrika'nın ırkçı rejimini desteklerken, bütün "siyah" Afrika'yı karşısına almış olmaktadır. Bunun Amerikan çıkarlarına uygun olduğu düşünülebilir mi?

Öte yandan, uluslararası alanda "insan hakları" kavramını böylesine yozlaştırmak, bu konuda çelişkilere ve tutarsızlıklara düşmek, Amerika Birleşik Devletlerinin ve genellikle Batının kendi içinde de bir takım sorunlar yaratacaktır. Bir süre önce, Amerika, Vietnam'da böyle bir politika izledi de ne oldu? Amerikan Yönetimi kendi halkının önemli bir kesimini karşısında buldu. Amerikan toplumu, tarihinin en koyu bunalımına sürüklendi. Üstelik koskoca Amerika Birleşik Devletleri, küçücük bir Vietnam'da yenilgiye uğradı. Sonunda Vietnam tümüyle bir komünist yönetim altına girdi ve, Haigr'in tanımlamasıyla, "totaliter" oldu.

İnsan hakları konusunda çelişkili tutum izlemenin, zulüm göreni düşünecek yerde, zalimi kayırmanın İran'da "otoriter bir kale"yi nasıl çökerttiği de, çok yakın yılların uyarıcı anıları arasındadır. ●

„OTORİTER"Cİ VE SUİİSTİMALCİ MASONLAR YAKALANDI

İTALYA'da geçen hafta iki kişinin casusluk suçundan tutuklanmasına karar verildi. Bunlardan biri, bir gizli mason locasının başı, öbürü de İtalyan İstihbarat Örgütünün bir eski görevlisi idi.

Bu vesileyle, gizli mason locasının çalışmalarıyla ilgili olarak bazı ilginç gerçekler ve tüm İtalya'yı sarsan bir skandallar dizisi ortaya çıktı.

Yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre, "P—2" gizli mason locası, yıllardan beri yaygın yolsuzlukları ve vergi kaçakçılıklarını planlayıp örgütlemiştir ve İtalya'da bir "otoriter rejim" kurmak, "devlet içinde devlet" olmak için hazırlıklar yapmıştır. Bazı konularda bu gizli örgütün bir "gölge hükümeti" gibi çalışmakta olduğu da anlaşılmaktadır.

Dergimiz baskıya hazırlandığı sırada, Forlani Hükümetinin bu yüzden istifa etmesi bekleniyordu.

*
* *

"P—2" rümuzlu gizli mason locasının karanlık çalışmalarını 12 yıldır sürdürdüğü açıklandı.

Dokuz yüzü aşkın üyeleri arasında, bir bakan, yüksek kamu görevlileri, yargı organları üyeleri, subaylar, gizli istihbarat örgütü yetkilileri yer alıyordu.

Bu gizli mason derneğine üye olduğu anlaşılan Adalet Bakanı, derhal istifa etmek zorunda kaldı. Gerçi, örgütle ilişiği olmadığını, ancak "iftira kampanyası ile adına leke sürüldüğü için" istifa etme gereğini duyduğunu söylüyordu. Ama bir gazete, Bakanın, gizli mason derneğine üyelik için yazılı başvurusunu yayınladı.

Ayrıca, üyeliği ortaya çıkan bir senatör de parlamentodan istifa etti.

Örgüt hemen bütün devlet kuruluşlarına öylesine dal budak salmış ki, bunların nasıl temizleneceği İtalya'da bir sorun oldu. Bu temizliğin "yumuşak bir yaklaşım" içinde yapılacağı söyleniyor.

*
* *

Bilindiği gibi, birçok ülkede bazı etkin kişiler masondur. Masonlar arasında, hem kendi ülkeleri düzeyinde hem de uluslararası düzeyde sıkı ve gizli dayanışma vardır. Genellikle masonlar, gerek iş hayatında gerek siyasette ve devlet kadrolarında ağırlık taşırlar ve bu alanlar arasında yeryer sıkı bağlantılar oluşturmayı başarırlar. Onun için, İtalya'yı sarsan skandal, bütün Dünyada da yankı uyandırdı.

Hükümete, Orduya, gizli istihbarat servisine, Devlet kadrolarına, yargı organlarına ve partilere kadar sızmış olan İtalya'daki gizli mason örgütü üyelerinin, bir yandan bir yolsuzluk ve vergi kaçakçılığı şebekesi gibi çalışırken, bir yandan da bir "otoriter rejim" kurma ve "devlet içinde devlet" olma komplosuna girişmiş olmaları ise özellikle ilgi çekti.

KÜÇÜK AKARSULARDAN BÜYÜK ENERJİ ÜRETİLEBİLİR

DR. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

• Dışalımla sağladığımız elektrikten kat kat çok ve bugünkü tüm hidroelektrik üretimimize yakın enerjiyi, küçük akarsulardan sağlayabiliriz.

• Yabancı kredi alınmaksızın, makina dışalımı yapılmaksızın, yeni dış borç yükleri altına girilmeksizin, yerli teknoloji ve yurt içinde kalacak yatırımla yapılacak küçük hidroelektrik santrallardan büyük ekonomik yararlar beklenebilir. Ülkemizdeki teknoloji birikimi, küçük hidroelektrik santralların bütünüyle yerli kurulması için yeterlidir.

• Yabancı kredilerle yabancı firmalara kurdurulan hidroelektrik santralların yapımında, aracı kuruluşlar büyük kazançlar sağlayabilmek için, Türkiye'yi yalnızca büyük projelere ağırlık veren bir politikaya iteleyebilmişlerdir.

TÜRKİYE'nin görkemli kaynaklarından birinin akarsular olduğu kuşkusuz. Ülkemiz akarsu gücü açısından, bir başka deyişle hidrolik enerji zenginliği bakımından, Sovyetler Birliği ve Norveç'den sonra Avrupa'da üçüncü sırada yer alıyor. Resmi raporlara geçen boyutuyla akarsularımızdan ekonomik olarak üretilebilecek enerjinin yılda yüz milyar kilovat saat olduğu belirtilmekteyse de, şimdilik yalnızca on milyar kilovatsaat kadar üretim yapılması görkemli kaynağın ne denli gözardı edildiğini kanıtlıyor. Yıllarca büyük baraj öyküleri söylenmiştir ama gereken barajlar ve hidroelektrik santrallar kurulmamıştır. Hidroelektrik santrallarımızın azlığının bir nedeni de çok pahalı ve dışa bağımlı büyük projeler üzerinde durulurken, küçük hidroelektrik santrallar konusunun gündeme getirilmeyişidir.

YANILGIYA SÜRÜKLENİŞ VE ÇELİŞKİ

Akarsular denilince çoğu kez yalnızca büyük ırmakların anlaşıldığı bir gerçek. Oysa halkımızın çay ve dere adlarını verdiği küçük akarsularımız da var. Küçük akarsularımızın çeşitli düşülerle yer yer çağlayanlar da oluşturdukları görülmekte. Büyük akarsuların yanısıra küçük akarsular da hidrolik enerji kaynaklarıdırlar ama ülkemizde çoğu kez görmemezlikten gelinmişlerdir. Yabancı kredilerle yabancı firmalara kurdurulan hidroelektrik santralların yapımında, aracı kuruluşlar büyük kazançlar sağlayabilmek için, Türkiye'yi yalnızca büyük projelere ağırlık veren bir politikaya iteleyebilmişlerdir. Öte yandan Türkiye'de akarsu varlığının görkemliliği anlaşıldıktan sonradır ki büyük baraj ve hidroelektrik santral projeleri için uluslararası ortamdan kredi bulmak giderek güçleşmiş, kredi karşılığında ödünler istenir olmuştur.

KIRSAL KESİME YETERİNCE ENERJİ VERİLMEYECEK Mİ?

Kuşkusuz büyük hidroelektrik santrallar, büyük endüstri odaklarını besleyerek ulusal ekonomiye önemli katkı yaparlar. Ancak ülkemiz koşullarında, kırsal kesim kalkınmasına küçük hidroelektrik santrallar kadar katkı yapamamaktadırlar. Bu ise çarpık bir kalkınma modelinin sonucudur. Örneğin, ülkemizin en büyük hidroelektrik santralı olan Keban barajından üretilen elektrik enerjisi de batıya aktarılmakta. Bugün bile Keban'ın yakınındaki birçok köyün elektriksiz oluşu, ülkemizin çarpık kalkınmasını vurgulamakta. 1978 yılında "Sorunlardan Biri" adlı televizyon enerji dizisini hazırlarken yapılan röportajların birinde, Keban'ın onüç kilometre yakınındaki Çevre Kara Köyü'nün muhtarı, ekranda da yayınlanan konuşmasında bu gerçeği şu tümcesiyle anlatıyor ve yakınıyordu.

"Memleketimizde koskocaman bir baraj yapıldı, memleketimiz ve halkımız hepsi karanlık içinde yaşıyor."

GÖSTERİŞİ BIRAKIP ÜLKE YARARINA YÖNELİNMELİ!

Büyük baraj ve hidroelektrik santral kurmaya kalkışmak, propagandaya yönelik gösterişli eylem olarak değerlendirilmiştir. Kırsal kesim kalkınmasına büyük katkı yapsa da, küçük hidroelektrik santralların kurulması gösterişsizdir. Bu gösterişsizlik de küçük su santrallarının itelenmesine bir başka neden olmuştur. Oysa büyük baraj ve hidroelektrik santralların yapımında hem teknolojik hem de ekonomik dış bağımlılıklar olmasına karşın, küçük su santralları dış bağımlılığa gidilmeksizin yerli teknolojiyle kurulabilir.

Yalnızca büyük barajlara ve büyük hidroelektrik santrallara ağırlık vermek bugüne dek ne denli yanılgı olmuşsa, büyükleri savsaklayarak yalnızca küçüklere ağırlık vermek de doğru değildir. Büyük ve küçüğü birlikte içeren dengeli bir model oluşturulmalıdır. Genel enerji sorununun çözümü için, büyük barajlar planlama kapsamında aksatılmadan yapılırken, küçük sularımız da bir yana itilmeden değerlendirilmeli, çok sayıda küçük hidroelektrik santral hızla kurulmalıdır.

KÜÇÜK AKARSULARIN ENERJİ VARLIĞI

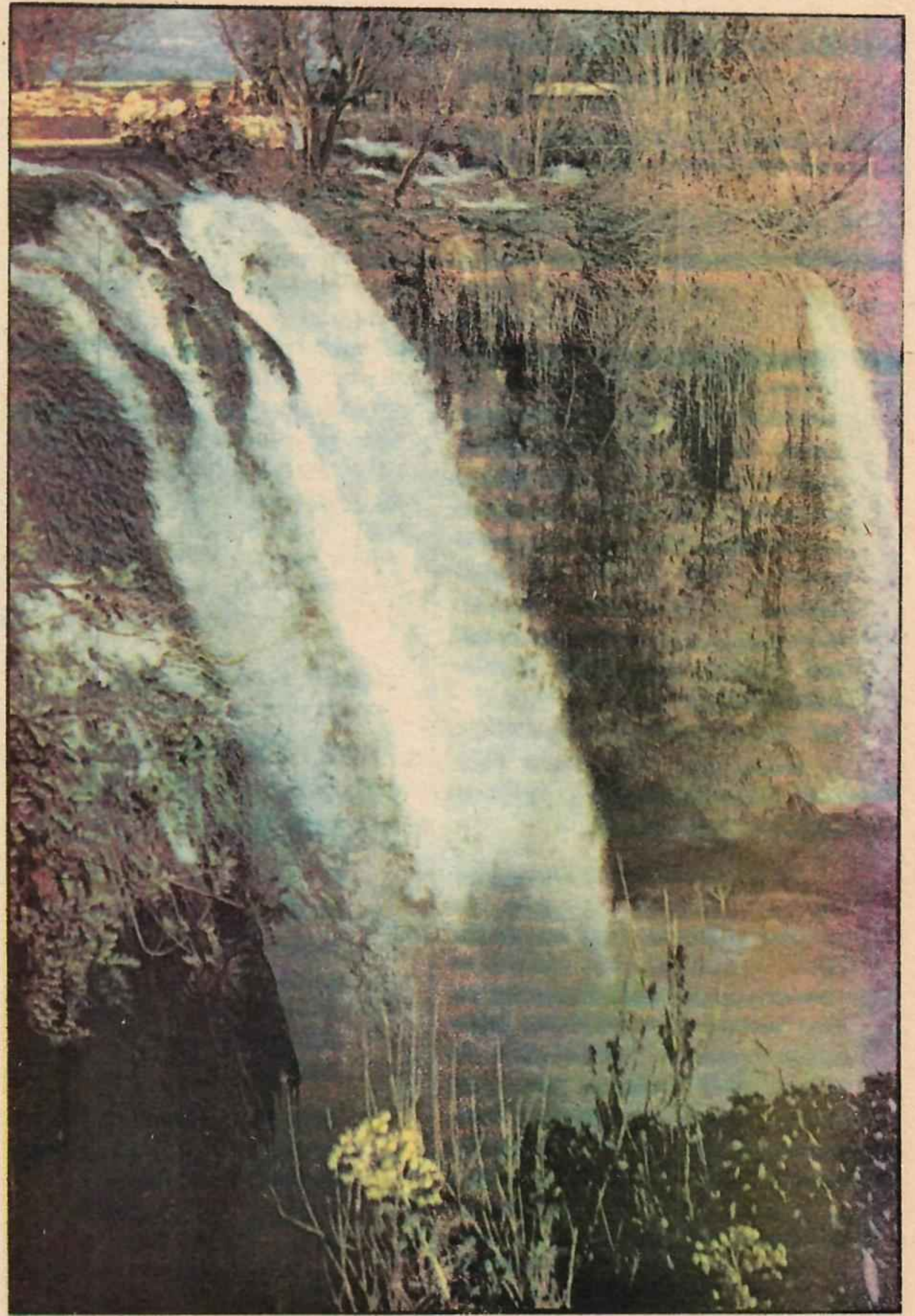
Türkiye'de küçük akarsulardan elde olunabilecek enerji varlığını gösterir yeterli bilgiler yoktur. Görevli kuruluşlar ölçüm ve hesaplamaları

yapmamışlardır. Küçük akarsulardan elde olunabilecek enerjinin niceliği, küçüklük sınırının tanımına bağlıdır. Küçük hidroelektrik santrallar denilince, çoğu kez, birkaç kilovat ile yüz kilovattan küçük güçteki mini hidroelektrik enerji üreteçleri, birkaç yüz kilovat güçte olabilen köy tipi hidroelektrik santrallar, birkaç yüz kilovattan bir megavat (ya da bin kilovat) güce kadar uzanan köykent tipi hidroelektrik santraller anlaşılmaktadır. Konuya teknik açıdan bakıldığında ise, gücü beş megavatı geçmeyenler küçük hidroelektrik santrallar olarak varsayılmaktadır, ki çoğu kez bir megavattan büyük olanlarla enterkonnekte sistem bile beslenmektedir.

Türkiye'de şimdilik beş megavattan küçük güçlü hidroelektrik santrallerden üretilen elektrik enerjisi, yılda yaklaşık 150 milyon kilovat—saattir. Bu toplam hidroelektrik enerji üretimimizin yüzde birbuçuk kadarı demektir. Oysa küçük akarsularımızdan elde olunabilecek enerji miktarının, yılda on milyar kilovat—saattan az olmayacağı savı öne sürülmektedir. Söylenen değer, Türkiye'nin bugünkü toplam hidroelektrik enerji üretim düzeyidir. Küçük su olanağını yılda 20 milyar kilovat—saata çıkaran görüşler de vardır. Abartmalar bir yana, bugün 36 bin köyümüzden 14 bininde suyla çalışan değirmenler bulunmaktadır. Değirmenleri çalıştıran su, geliştirilmiş teknik olanaklarla onbinlerce köyümüz için elektrik enerjisi kaynağı olabilir. Tüm köylerin girişine dek enterkonnekte şebeke uzantısını götürmeye gerek kalmaz. Böylece elektrik ağımız milyonlarca kilovat—saatlik yükten arındırılmış olur. Kaldı ki her ay yüz milyon kilovat—saat elektrik dış alımımız olduğu anımsanmalıdır.

SONUÇSUZ KALAN ÇALIŞMALAR

Küçük sulardan yararlanma sorununa, Elektrik İşleri Etüd İdaresince 1940 yılında yayınlanan, "Türkiye'nin Enerji Ekonomisi ve Elektriklendirilmesi" raporunda da değinilmektedir. Küçük suların öneminin 40 yıl öncesinde de bilindiğini, bu rapor açıkça göstermektedir. Küçük su türbinlerinin yerli olarak yapılması

Türkiye, enerji üretiminde kullanılabilecek küçük akarsular bakımından çok zengindir.

konusu ise, ilk kez, 1953 yılında Ankara'da toplanan Türkiye Birinci İstişari Enerji Kongresi'nin gündemine alınıyordu. Kongre önerilerine uygun biçimde ve Hükümetçe yeterli ödeneğin ayrılacağı da söylenerek, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne görev veriliyorsa da, sonraki yıllarda konu yine savsaklanıyordu.

Küçük su türbinleri konusunda yerli teknoloji oluşturulması, Elektrik İşleri Etüd İdaresi, Etibank Devlet Su İşleri gibi kuruluşların ortak görevleri arasında olmasına karşın, 1960'lara dek bir atılım yapılmadığı görülüyordu. Konuya tutarlı bir eğilim, 1963 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi'nin girişimleriyle olmuştur. Küçük sulardan yararlanma projesi ele alınıyor, ülke koşullarına uygun üç değişik tip su türbininin geliştirilmesine girişiliyor, prototip türbinler yapılıyordu. Ancak çalışma sonucu götürülemiyor, türbin projelerinden birini özel sektöre aktarmaya çabalanırken, olumlu sonuç vereceği görülen öteki projeler de bir yana iteleniyordu. Sonuçta kamu sektörü de özel sektör de çalışmadan yararlanamıyor. Ülkenin bir sorununun çözümü sürüncemede kalı-

yordu. Bu çalışmanın olumlu yanı, yapılan prototip türbinlerle, Türkiye'de küçük su türbinlerinin yerli teknolojiyle üretilebileceği kanıtlanıyordu.

1970 yılında Türkiye Elektrik Kurumu kurulunca, küçük su türbinleriyle hangi kuruluşun uğraşacağı tartışılıyor, Elektrik İşleri Etüd İdaresi de çalışmasını bırakıyordu. Türkiye Elektrik Kurumu'nun raporlarında ise 50 megavatlara kadar uzanan küçük bölgesel santralların önemine değiniliyor, küçük akarsularla birlikte tüm hidrolik olanakların değerlendirilmesinin yararları sıralanıyordu. 1975 yılında her çeşit türbinleri ve jeneratörleri yapacak, kamu kuruluşu gösterilmesine karşın özel sektör yapısındaki Türkiye Elektromekanik Sanayi Anonim Şirketi (kısaca TEMSAN) oluşturulmaya kalkışılıyor, 1977 yılında TEMSAN sözde kuruluyordu. Küçük su konusu ise yine uykudaydı.

Enerji politikası kapsamında küçük su santralları konusuna, en gerçekçi biçimiyle, 1978 yılında Hükümet Programında yer veriliyor ve "Büyük hidrolik enerji santralları yapımı hızlandırılır ve yenilerine başlanırken, yerel su kaynaklarının da yaygın enerji üretimine katkısı, bir program içinde sağlanacaktır" deniliyordu. Fakat 1978–79 yıllarında, Başbakanlığın Hükümet Programı doğrultusundaki istek ve girişimlerine karşın, ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar, eski alışkanlıklarını sürdürdüler ve yerel su kaynaklarının küçük santrallarla değerlendirilmesi konusunda gereken atılımı yapmadılar.

Son yıllarda üniversitelerimizde de küçük su türbinlerini geliştirmeye yönelik başarılı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak bu alandaki en önemli çalışma, bir kamu kuruluşu olan Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin fabrika niteliğindeki atölyelerinde yapılmıştır. Bu atölyelerde, orta güçlü su türbinleri ve jeneratörler bile yerli olarak üretilebilmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı da, küçük su türbinlerinin üretilmesini TEMSAN'dan istemiş bulunmaktadır, ama Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı TEMSAN'ın çalışır duruma getirilmesi için gereken çabanın gösterildiği söylenemez.

NE YAPILABİLİR?

Küçük hidroelektrik santrallar, dıştan alınan ekipmanlarla kurulamazlar. Yabancı teknolojiye dayalı yol çözüm de değildir. Dünya Bankası'nın son raporlarına göre, büyük hidroelektrik santrallarda bir kilovat kurulu güç için gereken yatırım 1100 dolar kadarken, küçük hidroelektrik santrallarda 3500 dolara yükselmektedir. Küçük hidroelektrik santrallar, ancak yerli yapımla ekonomik olabileceklerdir. Yabancı kredi alınmaksızın, makina dışalımı yapılmaksızın, yeni dış borç yükleri altına girilmeksizin, yerli teknoloji ve yurt içinde kalacak yatırımla yapılacak küçük hidroelektrik santrallerden ekonomik yararlar beklenebilir. Ülkemizdeki teknoloji birikimi, küçük hidroelektrik santralların bütünüyle yerli kurulması için yeterlidir. Özellikle kamu sektörünün elinde güçlü bir teknoloji vardır. Öte yandan özel sektörün de mini hidroelektrik enerji üreteçlerini ve bir ölçüde köy tipi küçük su santrallarını, türbin ve jeneratörleriyle yerli olarak üretmesi olanaklıdır. Türkiye'de yapılması gereken, konuyla ilgili tutarlı bir planlama kapsamında, arayış eyleminden çözüm eylemine yönelmektedir. ●

Yüzde 1,5'u sulanabilen...

TRAKYA'NIN TÜMÜNÜN SULANABİLMESİ İÇİN BİR PROJE HAZIRLANIYOR

- **24 Milyon dönüm olarak hesaplanan Trakya'daki arazilerin 15 milyon dönümünün sulanabilir ekili arazi olduğu bildiriliyor.**
- **"Büyük Trakya Projesi" olarak adlandırılan proje gerçekletrililebilirse Trakya Bölgemizdeki ürün çeşitlerinde de büyük farklılıklar olabilecek.**

TÜRKİYE'nin tarım ve hayvancılığında büyük önemi olan Trakya topraklarının sulanabilmesi için "Büyük Trakya Projesi" üzerinde başlatılan çalışmalar sürdürülüyor.

24 Milyon dönüm olarak hesaplanan Trakya'daki arazilerin 15 milyon dönümünün sulanabilir ekili arazi olduğu öğrenildi. Bu alanın şimdilik sadece yüzde 1,5'u olan 220 bin dönümünün sulanabildiği bildiriliyor. Trakya'da sulama için yeterli su kaynaklarının bulunduğunu savunan yetkililere göre, Meriç Nehrinden yılda 7 milyar metreküp, Ergene Nehrinden 1,5 milyar metreküp ve Tunca Nehrinden de 1,5 milyar metreküp su akıyor. Tunca ve Meriç nehirleri Türkiye'den geçerken, Ergene Nehrinin tümü Türkiye topraklarında bulunuyor.

Uygulamaya başlandığı zaman Güneydoğu Fırat Projesi'nin iki katı büyüklükte bir alanı sulayacak olan "Büyük Trakya Projesi", su potansiyeli yönünden de Fırat'ın iki katı olacak. Barajlar ve pompajlarla 15 milyon dönüm araziye yayılması planlanan su kaynakları üzerinde gerekli tüm incelemeler tamamlandı.

İlgililerden alınan bilgiye göre, bugünkü sulama ile Trakya topraklarından dönüm başına 150 kilo buğday veya 75–80 kilo ayçiçeği ürünü alınıyor. Bu toprakların sulanması gerçekleştirildikten sonra bu rakamın en az üç katına çıkacağı öne sürülüyor. Sulama ile, bu bölgeden elde edilen ürün çeşitlerinde büyük çapta değişiklikler olabileceği ve tüm dünyanın son yıllarda üzerinde durduğu soya'nın da Trakya'nın önemli bir ürünü haline gelebileceği kaydediliyor.

Hayvancılık yapan Trakya köylüsü, yem olarak yonca, fiğ, korunga, gibi hayvan yemlerinin yanısıra mısır silajı (kışlık yem olarak yeşil turşu denilen tür) kullanıyor. Sulama ile bu yemlerin ekiminde de büyük kolaylıklar sağlanacağı belirtiliyor.

DSİ yetkilileri bu projenin uygulanması ile Trakya Bölgesindeki nehirlerden boşa akan 10 milyar metreküp suyun denize akmasının önleneceğini ve Türkiye ekonomisine büyük katkı sağlanacağını öne sürüyorlar. ●

Devlet, buğday üretiminin artması yönünde özendirici önlemler almalıdır.

TARIM

TAHIL ÜRETİCİSİNİN HAKKI VERİLMELİ

- **Hububat fiyatları saptanırken, ekonomimizdeki önemli yeri, hububatla ilgili büyük üretici ve tüketici toplum kesimini ve bu tarımın özelliklerini birlikte gözönünde tutmak gerekir.**
- **Buğday üretiminin artırılması yönünde özendirici önlemler alınmalıdır.**
- **Buğday, tarımsal üretim planlarımıza temel olmalıdır ve bu üründe uygulanan devlet destekleme politikası yeniden düzenlenmelidir.**

YÜRÜRLÜKTE bulunan Bakanlar Kurulu kararnamesine göre 1981 ürünü hububat fiatlarının haziran ayının başında açıklanması gerekmektedir.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında, toplam ekili alanlarımızın yüzde 90'nı tahıla ayrılmış olmasına karşın 13,4 milyon nüfusun tüketim açığının dışalımlarla kapatılması gerekiyordu. Bu nedenle, daha o yıllarda buğday üretiminin, devlet desteği ve güvencesi altına alınması gerekli görülmüş ve 1932'de Buğday Koruma Yasası ve 1938'de Toprak Mahsülleri Ofisi Yasasıyla gereken önlemler alınmıştır.

Bir yandan buğday ekiliş alanlarının genişlemesi, öte yandan yoğun girdi kullanımı nedeniyle üretim artmış ve 1979'da 17,5 milyon tonla rekor düzeye ulaşmıştır. 1979'a göre ekiliş alanlarında bir değişiklik olmamasına karşın buğday üretimi 560 bin ton bir azalma göstermiştir.

Buğdayla birlikte, başta şekerpancarı, mısır, çeltik, patates gibi bazı ürünlerde görülen üretim düşüşü, gerek gübre fiyatlarındaki gerek tohumluk, ilâç, mazot, araç ve gereç fiyatlarındaki artışlardan ve özellikle gübre kullanımındaki azalmadan ileri gelmiştir.

1979 sonbaharına göre, 1980 sonbaharında 941 bin ton eksik gübre kullanılmıştır. Eksik gübre kullanılması nedeniyle 1981 buğday üre-

timinin 1–2 milyon ton düşeceği tahmin edilmektedir. Oysa, hava koşullarının son derece uygun gitmesiyle buğday üretimimizin 1979 yılı rekor rakamının da üzerinde bir düzeye ulaşması gerekirdi.

Hububat fiyatlarının saptanmasında, hububatın ekonomimizde tuttuğu önemli yer, hububatla ilgili büyük üretici ve tüketici toplum kesimi ve bu tarımın özellikleri birlikte gözönünde tutulmalıdır.

TABAN FİYAT SAPTAMASI

Ülkemizde modern tarım tekniğinin gereğince uygulanamaması ve gerekli olanakların yeterince sağlanamaması, düzenli üretimi zorlaştırmaktadır. Öte yandan, tarım işletmelerinin yapısal bozukluğu ve sermaye noksanlığı da bunlara eklenince, verimlilik düşmektedir. Bu durumun sonucu olarak tarımda çalışanların gelirleri öteki sektörlere göre çok düşük olmaktadır. Bütün bunlar ülkemizde hububat fiyatlarının saptanması konusuna büyük bir önem kazandırmaktadır.

Hububat fiyatları, özellikle buğday fiyatları ile yakından ilgilidir ve karşılıklı etkileri vardır. Bu nedenle hububat fiyatlarının belirlenmesinde, maliyetle birlikte diğer madde fiyatlarını da gözönünde tutmak gerekmektedir.

Yurtiçi hububat fiyatları, dış fiyatlarla ve dünya hububat ticareti ile de ilgili bulunduğundan, Türkiye ve dünya hububat ekonomisi ana hatlarıyla da olsa incelenerek fiyat saptanmasında dikkate alınmalıdır.

GİRDİ ARTIŞLARI

Buğday maliyetini etkileyen önemli girdiler olarak tohumluk, gübre, ilâç fiyatlarıyla, traktör, alet, ekipman fiyatlarındaki büyük artışlara, ARAYIŞ'ın geçen sayısında geniş bir biçimde yer verilmişti.

Toptan eşya fiyatları genel endeksi 1981 yılı Ocak ayında, 1980 yılının Ocak ayına göre yüzde 86 oranında artış göstermiştir.

Yakacak maddeleri endeksi 1981 de, 1980'e göre yüzde 80, dokuma maddeleri endeksi yüzde 58, yapı malzemeleri endeksi ise yüzde 30 oranında artmıştır.

Kuşkusuz, gerek genel fiyat düzeylerindeki ve endekslerindeki artışlar gerek girdi fiyatlarındaki ve özellikle gübre fiyatlarındaki artışlar ve giderek artan dünya buğday fiyatları, 1981 fiyatlarının saptanmasında gerekenle gösterilerek dikkate alınmalıdır.

DÜNYA BUĞDAY FİYATLARI VE BUĞDAY ÜRETİMİ

1980'de tonu 250 dolar olan petrole karşılık, bir ton buğdayın dışsatım fiyatı 200 dolar olmuştur. 1981 Şubat ve Mart aylarında, Rotterdam borsasında, sert buğdayın tonu 230 dolara ulaşmıştır. Yıl içinde dünya buğday dışsatım fiyatlarının 250–300 dolar arasında olması beklenmektedir.

Fiyatlar ne olmalı?

Cinsi	Başalım kg/TL
1. Derece Makarnalık Durum Buğdayları	22.30
2. Derece Makarnalık Durum Buğdayları	21.00
3. Derece Durum Buğdayları	19.80
1. Grup Ekmeklik Buğday	19.30
2. Grup Ekmeklik Buğday	18.30
3. Grup Ekmeklik Buğday	17.80
Çavdar	15.30
Beyaz Arpa	16.30
Siyah Arpa	15.30
Beyaz Yulaf	15.30
Siyah Yulaf	14.30

1980 dünya buğday üretimi 445 milyon ton olarak gerçekleşmiş, bunun yüzde 37,3'ü gelişmiş ülkelerce, yüzde 21,2'si gelişmekte olan ülkelerce ve yüzde 41,5'i merkezi planlanan ülkelerce üretilmiştir.

Dünya buğday üretimi son beş yıldır önemli bir artış göstermemiş, hattâ 1980 üretimi 1978'e göre yüzde 2 oranında gerilemiştir. Yine 1978 yılına göre 1980 Buğday üretimi, Ortak Pazar Ülkelerinde yüzde 6, ABD'nde yüzde 35, Çin'de yüzde 6, Kanada'da yüzde 10, Arjantin'de yüzde 13, Avustralya'da yüzde 39 ve Sovyetler Birliği'nde yüzde 20 oranlarında azalmıştır. Aynı yıla göre dünya buğday üretiminde gelişmiş ülkelerin payı yüzde 8 ve gelişmekte olan ülkelerin yüzde 5 artmasına karşın, merkezi plânlanlamalı ülkelerin payı yüzde 19 oranında azalmıştır.

1980–81 Dünya buğday stokları (başlıca beş dışsatımcı ülke elinde bulunan stoklar) bir önceki yıldan 5 milyon ton eksiğiyle 41,3 milyon ton olarak devretmiştir. Dünya Buğday ticaretinin hacmi ise 1980–81 yılında, bir önceki yıldan 7 milyon ton fazla olarak, 92 milyon ton olmuştur. Bu yıl Çin'in buğday dışalımı 4,3 milyon ton artışla 13 milyon ton, Sovyetler birliği'nin dışalımı ise 3 milyon ton artışla 15 milyon tonu bulmuştur.

Dünya ticaretinde giderek değeri artan, dünya üretiminde durgunluk izlenen ve de dünya stoklarında her yıl düşmeler görülen buğday, ülkemiz tarımının temel göstergesi niteliğindedir. Ülkemizin kendine yeterli ve buğday dışsatımcısı bir ülke olarak güçlenmesi için buğday üretiminin arttırılması yönünde özendirici önlemlere gereksinim vardır. Buğday, tarımsal üretim planlarımıza temel olarak alınmalı ve bu üründe uygulanan devlet destekleme politikası yeniden düzenlenmelidir. Girdi desteklemelerini içeren, kalite esasını yoğunlaştıran, alım ve satım işlemlerini daha disiplinli bir biçimde gerçekleştiren önlemler zorunludur.

1980 yılında, destekleme alım fiyatları kapsamında, buğdaya, 1. derece Makarnalık olarak verilen en yüksek baş alım fiyatı 12.50 lira, ortalama alım fiyatı ise 11.00 lira olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi toptan eşya fiyatları genel endeksi 1981 yılı Ocak ayında, 1980 yılının Ocak ayına göre yüzde 86 oranında artış göstermiştir.

Öte yandan üreticimiz açısından buğday üretimini en çok etkileyen ve maliyeti yükselten girdi fiyatlarında büyük artışlar olmuştur.

Bu durum ve giderek artması beklenen dünya fiyatları dikkate alındığında, buğdayın başalım fiyatının 1981 yılı için 22,30 liradan, ortalama alım fiyatının ise 19,75 liradan az olmaması gerekmektedir. ●

ORTAK PAZAR SANAYİ STRATEJİSİ VE TÜRKİYE

- **Ortak Pazarın hazırlamakta olduğu sanayi stratejisinde, Ortak Pazar ülkelerinin sınai güçlerini ve kapasitelerini birleştirmeleri ve aralarındaki ticareti tümüyle serbest bırakmaları öngörülüyor.**
- **Ortak Pazara tam üye olarak katılmak isteyen Türkiye, Avrupa'daki eğilimler ve Dünyadaki sorunlar karşısında belli sorulara yanıt aramak zorundadır.**
- **Uluslararası yarışma gücünden yoksun sanayiimizin durumu ne olacaktır? Ortak Pazardaki işbölümünde, Türkiye'ye tarımda uzmanlaşması mı önerilecek? Fakat sınaileşme olmadan tarımda gelişme olanakları sınırlı bulunduğuna göre, tarım ülkesi olmakla da sorun çözülmüş olmuyor.**

AVRUPA Ekonomik Topluluğunda, çalışan nüfusun yüzde kırkına iş olanağı sağlayan sanayi bunalımda. Şimdi, Toplulukta sekiz buçuk milyon kişi, yani çalışan nüfusun yüzde yedi buçuğu işsiz.

Bunalım, Ortak Pazar sanayiinin uluslararası yarışma gücünü yitirmesinden ve özellikle yapısal sorunlardan kaynaklanıyor. O arada, 1973 yılından bu yana petrol fiyatlarının on üç kat artmış olması ve Japon Yen'i ile A.B.D. dolarının değerindeki sürekli değişiklikler de bu bunalımda belli ölçüde rol oynuyor.

SINAİ GÜCÜN BİRLEŞTİRİLMESİ, PAZARLARIN BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ...

Avrupa Ekonomik Topluluğunca bunalımdan çıkış için geliştirilen fakat henüz resmi bir kimlik kazanmamış olan sanayi stratejisi, bir yandan sınaileşme politikalarının ve yatırım çabalarının uluslarüstü ölçekte, yani Topluluk düzeyinde ele alınmasını, bir yandan da Topluluğa üye ülkelerin pazarlarının, gerçek bir ortak pazar oluşturacak biçimde birbirleriyle bütünleştirilmesini öngörüyor. Başka bir deyişle, Ortak Pazar ülkelerinin sınai güçlerini ve kapasitelerini birleştirmeleri ve bu ülkeler arasındaki ticaretin tümüyle serbest bırakılması öneriliyor.

Bu amaçla, ticaret önündeki tüm engellerin kaldırılması, Devlet ihalelerinin tüm üye ülkeler müteahhitlerine açılması, şirketlerle ilgili yasalar arasında uyum sağlanması, rekabetin, Japonya, A.B.D. ve yeni yeni sınaileşen ülkeler karşısında ve ortaklık içinde daha sağlıklı bir konuma getirilmesi ve sanayiin finansman olanaklarının geliştirilmesi, gibi önlemler üzerinde duruluyor.

Strateji, ayrıca, kimi sektörlerin yapısal güçlüklerle karşı karşıya bulunduğu gerçeğinden hareketle ve kimi sektörlerde de dünya ölçüsünde üretim fazlası olduğu görüşü ile, sanayi alanında yeniden düzenleme ve yapı değişikliği öneriyor.

Önerilen yapı değişikliğinin amacı, Ortak Pazar sanayiine yeniden uluslararası yarışma gücü kazandırmak. Üretimin yeniden örgütlendirilmesinin ve yapı değişikliğinin gerçekleştirilmesi için de Topluluk düzeyinde eşgüdüm sağlanması gerektiği belirtiliyor.

Strateji, yapı değişikliğinin gerçekleştirilmesi için sanayie yardım edilmesi gerektiğini kabul ediyor. Ama, "Topluluk, hasta sanayiler için bir hastane haline getirilemez" diyerek, bu yardımların, ancak, üretimde ve verimlilikte artış sağlayacak ve gelecek vaadeden sanayilere yapılacağını vurguluyor.

Kısacası, sanayi stratejisi, bunalımdan çıkış için, bir yandan Avrupa Ekonomik Topluluğunda yeni bir sınai işbölümünün geliştirilmesi, bir yandan da üye ülkelerin iç pazarlarını tümüyle birbirlerine açmaları üzerinde duruyor. O arada, uluslararası alanda yarışma gücü olmayan sanayilerin de tasfiyesini öngörüyor.

TÜRKİYE İYİ DÜŞÜNMEK ZORUNDA

Son zamanlarda moda olan neoliberal görüşlerden esinlendiği anlaşılan bu strateji karşısında, Ortak Pazara tam üye olarak katılmaya istekli olan Türkiye'nin, belli sorulara yanıt araması ve bu yanıtlar üzerinde iyi düşünmesi gerekiyor.

YARIŞMA GÜCÜNDEN YOKSUN SANAYİMİZ

İç pazara dönük olarak kurulmuş ve verimlilik düzeyi çok düşük olan sanayimizin, uluslararası yarışma gücüne sahip olmadığı biliniyor. Şimdi, uluslararası yarışma gücünü yitirdiği ve bunalım içinde olduğu söylenen Ortak Pazar sanayii ile hemen hemen tekstil dışında yarışamadığımız açık. İç pazarda da sanayiimiz, dış rekabete karşı ancak gümrük duvarlarının korunmasında ayakta durabiliyor.

Ortak Pazara tam üye olarak girildiğinde ve pazarlar arası bütünleşme gerçekleştirildiğinde, yarışma gücü olmayan sanayimiz ya da sektörlerimiz ne olacak? Strateji, hasta olarak nitelendirdiği bu tür sanayilere yardım edilmemesini, bu sanayilerin desteklenmemesini öngördüğüne göre, bu sanayiler tasfiye mi edi dcek?

İSTİHDAM SORUNU NASIL ÇÖZÜLECEK?

Böyle bir tasfiye halinde, ulusal gelir kayıplarımız bir yana esasen ül-

kemizin yapısal ve temel sorunlarından biri olan ve şimdiden büyük boyutlara varmış bulunan istihdam sorunu nasıl çözülecek?

Gerçi Ortak Pazarın kuruluşuna olanak veren Roma Antlaşması, Ortak Pazar ülkelerinde işçilerin serbestçe dolaşımını öngörüyor. Ama, işsizlikten kıvranan bir Avrupa, Türkiye'nin işsiz ihracına göz yumacak mı? Yoksa, şimdi olduğu gibi, pazarların bütünleştirilmesi adı altında, yalnız ürettikleri malların ve sermayenin serbestce dolaşımı mı söz konusu olacak?

YENİ İŞ BÖLÜMÜNDE PAYIMIZA NE DÜŞECEK?

Ortak Pazar içinde yeniden oluşturulması öngörülen işbölümünde, Türkiye'nin rolü ne olacak? Üye ülkeler içinde sınai temeli en güçsüz, tarımsal potansiyeli en yüksek ülke Türkiye olduğuna göre, Türkiye'ye tarımda uzmanlaşma mı önerilecek?

Bunun yanında, sanayi olarak geri teknolojili, çevre kirletici sanayilerde uzmanlaşmamız istenebilir. Bunu kabul edecek miyiz?

Tarımda üretim artışının ve verimlilik artışının sınırlı olduğu biliniyor. Oysa, gelişme, bir anlamda, kişi başına daha çok üretmek demek. Yalnız tarımda uzmanlaşma ile bunun sağlanamıyacağı açık. Kaldı ki dünyadaki tüm örnekleri, tarımda çağdaşlaşmanın ve verimlilik artışının sınaileşmeye bağlı olduğunu gösteriyor. Nitekim, tarımda verimliliğin en yüksek olduğu ülkeler, sınaileşmiş ülkeler. Sınaileşmesiz tarımsal gelişme nasıl olacak?

Bu sorular daha da çoğaltılabilir. Ama biz, Ortak Pazarın sanayi stratejisi ve Türkiye'nin tam üye olarak bu Ortaklığa katılma istekleri karşısında ilk akla gelen sorularla yetiniyoruz.

Sorun, aslında, Ortak Pazara girip girmeme sorunundan ibaret değil. Siyasal alandaki bloklaşmalar yanında ekonomik alandaki bloklaşmalar da giderek somutlaşıyor. Bu süreç içinde, firma düzeyinde başlayan uluslararası rekabet, şimdi bloklar arası, ekonomik birleşmeler arası rekabete dönüşüyor. Ortak Pazar sanayi stratejisinde de görüldüğü gibi tekelleşme süreci ulusal ölçekten ulusları̈stü düzeye sıçramış bulunuyor. İşte önemli olan, bu ekonomik bloklaşmalar karşısında ve uluslarüstü tekelleşme süreci karşısında Türkiye'nin durumunun ve tutumunun en sağlıklı ve ulusal çıkarlara uygun biçimde saptanması. Bunun için de, kuşkusuz, Türkiye'nin enflasyon dışında ve ondan daha önemli sorunları olduğunu kabul etmek ve onlarla ciddi biçimde ilgilenmek gerekiyor. ●

Haberini ARAYIŞ vermişti...

TPAO GENEL MÜDÜRÜ NEDEN İSTİFA ETTİ?

TPAO'NUN RUHSAT HAKKININ SHELL'E VERİLMESİ VE SONRAKİ GELİŞMELER TPAO GENEL MÜDÜRÜNÜ İSTİFA ETTİRDİ

GEÇTİĞİMİZ hafta TPAO bünyesinden ortaya çıkan bir gelişme kamuoyunda çeşitli yorumlara yol açtı. Resmi gazetede yayınlanan bir yazıyla "**boş bulunan TPAO Genel Müdürlüğü'ne vekaleten**" Genel Müdür Yardımcılarından İsmail Kafesçioğlu atandı.

TPAO Genel Müdürü Selahattin Özkan'ın istifa mı ettiği, yoksa görevinden mi alındığı tam anlaşılamadı. Ancak bazı yayın organlarına göre Özkan 26 Şubat 1981 tarihinde istifasını Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülent Bingöl'e vermişti. Bu istifanın gerekçesi ise "**TPAO Arama Grubuna verilmiş olan bazı arama ruhsatlarının geri alınarak, bazı şirketlere verilmesi**" olarak nitelendirildi.

İstifaya yol açtığı bildirilen olay ARAYIŞ Dergisi'nin 7 Mart 1981 tarihli 3'üncü sayısında detayıyla yer almıştı. Buna göre, TPAO'nun 7 ay önce ruhsat istediği bir bölge için Shell Şirketine ruhsat verilmişti. Shell'in ise bu bölge için TPAO'dan çok sonra başvuruda bulunduğu, fakat Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün arama ruhsatını Shell'e verdiği belirtilmişti.

Bu uygulama üzerine TPAO, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak uygulamanın düzeltilmesini ve ruhsatın kendilerine verilmesini istemişti. TPAO'nun bu istemi üzerine olaya Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bingöl el koymuş ve inceleme sonunda TPAO'nun haklı olduğu belirlenmişti. Ancak bu arada arama ruhsatının kendilerine verilmemesi halinde TPAO'nun Danıştay.a başvuracağı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanına bildirilmiş ve gerekli başvuru hazırlıklarına geçilmişti.

Olayın bu boyutlara ulaşması üzerine Bakan 26 Şubat 1981 günü sabah saat 9'da TPAO'ya gelerek yetkililerle görüşmüş ve Danıştaya yapılacak bir başvurunun kendisini güç durumda bırakacağını bildirerek bu başvurunun yapılmamasını istemişti.

TPAO Genel Müdürü Özkan'ın bu durum karşısında o günlerde istifasını Enerji Bakanına verdiği, fakat Bakanın bu istifayı işleme koymadığı belirlendi. Ancak TPAO'daki Teknik Elemanların kapsam dışı bırakılması ve bu kişilere ek ücret ödenmesi konusunda ortaya çıkan yeni gelişmeler ve sorunun Milli Güvenlik Konseyi'ne intikal etmesi Genel Müdür'ü bir kez daha Bakanla karşı karşıya getirdi. Ve Enerji Bakanı Bingöl TPAO Genel Müdürü Selahattin Özkan'ın geçmiş tarihli istifasını işleme koydu. ●

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

TELEFONDAKİ SES

"Çevir sesi gelmedi..."
"Numara düşmüyor..."
"Hatlar karıştı herhalde..."
"Görüşemiyoruz kızım..."
"Bir saati geçti, Kars'ı aramıştım hala bağlanmadı..."
Büyük bir çoğunluğumuzun şehirlerarası telefonla ilgili yakınma tümceleri bunlar.

★
★ ★

"Şehirlerarası 921 Buyrun..."
"İstihbarat 538 Buyrun..."
"Sıra sorma 746 Buyrun..." diyen sesin sahibi kim?
Ne anlam taşıyor bu kanıksadığımız sözler?
Kim bu günün her saatinde yanıt alabildiğimiz kişiler?
Anamız, karımız, kızımız, bacımız bizden birileri.
İçimizden Birileri'nde PTT Santral Memureleri konuğumuz bu hafta...

Santral memureleri, bayram, cumartesi, pazar, hatta yılbaşı demeden çalışıyorlar.

SANTRAL MEMURELERİYLE GÖRÜŞME

ARAYIŞ – Görevinizle ilgili bize kendinizi tanıtır mısınız?

YANIT – Toplumsal iletişimi sağlamak amacıyla PTT'nin işletme servislerinden Şehirlerarası, Uluslararası, İstihbarat, Fonotel, Beklemesiz Servis, Sıra Sorma Servisi, Uyandırma Servisi, Yerinde Bulunmayan Aboneler Servisi, Saat Sorma Servisi gibi bölümlerinde abonelere günün her saatinde hizmet üretmeye çalışan kişileriz.

ARAYIŞ – Tüm bu sistemlerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için getirilen düzen nedir? Çalışma saatleriniz nasıl düzenlenmiştir?

YANIT – Genellikle ana merkezlerde beş ayrı servis oluşturulmuştur. Sabahçı, öğlenci ve takviye grubu denilen servislerden başka gündüz çalışan bir grupla sadece gece çalışan bir başka grup vardır. İlk üç servis grubunda saydıklarımız, nöbet sistemine göre görev yaparlar. Haftadan haftaya değişen bir nöbet sistemi var. Sadece gündüz çalıştığımız zamanlar sekiz saatlik bir çalışma sözkonusu iken, sabah nöbete giren arkadaşlarımız 8.00–13.00 arasında öğlen nöbete girenler de 13.30–19.00 arasında olmak üzere beşbuçuk saat görev yaparken, gece nöbet alanlar 19.00 ile ertesi gün sabah 8.00'e kadar görev yaparak 13 saat çalışmış oluyorlar. Dengesiz ve düzensiz bir nöbet sistemini anlatmak ve hangi gün nöbet alacağımızı izlemek bile zor aslında.

ARAYIŞ – Çalışma sisteminiz tüm merkezlerde böyle midir?

YANIT – Küçük PTT merkezlerinde A, B, C usulü diye adlandırılan ayrı bir sistem sözkonusudur. Bu bizimkinden daha değişiktir. Sabah 09'da gelip 18'e değin nöbet tutanlar, ertesi gün saat 18'de nöbete gelip sabah 09'a değin çalışırlar. Yani bir gün 9 saat gündüz, bir gün 13 saat nöbet tutarlar. Santral tek kişi ile yönetilemediği için de, yanına 07-15 ve 15-23 aralarında takviye olarak görevlendirilen birer memure verilir.

ARAYIŞ – Nöbetleriniz nasıl düzenleniyor? Dinlenmeniz nasıl sağlanıyor?

YANIT – Bizim dinlenme için özel günlerimiz yok. Bayram, cumartesi-pazar, yılbaşı tatilimiz yok. Yani hergün çalışıyoruz. Bu da sosyal yaşantımızın olmadığını gösteren bir kanıttır.

Santral memureleri abonelerden, aboneler de santral memurelerinden yakınıyorlar.

ARAYIŞ — Sizler, 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'na bağlı değil misiniz?

YANIT — **Evet, ancak, biz memur statüsünde çalışan işçilerdeniz.**

ARAYIŞ — Yani, memur-işçi ayrımı sizler için saptanamıyor mu?

YANIT — **Hayır. Biz, nöbetlerimiz süresinde masa başında, ağırlığı 750 gramı bulan enstrüman adı verilen taçla başa geçirilen âleti taşıyarak çalışmak zorundayız. Öteki memurlar gibi, dilediğimizde, herhangi bir gereksinmemiz için masadan kalkamayız.**

ARAYIŞ — Zorunlu gereksinmelerinizi nasıl karşılıyorsunuz?

YANIT — **Bunu 5-10 dakika önce şefimize söylemek zorundayız. Yerimize bir memur bulabildiği takdirde, bize gereksinmelerimiz için 5-10 dakika izin veriyor. Yerimize kimse bulunamadığı zaman, tuvalete gitmek için pozisyonu bırakıp gidiyoruz. O zaman da hem aboneler, hem şefimiz kızıyor. Bu arada bazı aboneler, 'örgü mü örüyorsunuz?' diyorlar. Gerçekte, örgü ördüğümüz yok, ama kimse de inanmıyor.**

ARAYIŞ — Su içmeniz gerekirse, size hizmet edecek kimse yok mu?

YANIT — **Öyle bir kişi yok. Bazen su içmek gerektiğinde, sıra sormak için ayrılmış bir arkadaşımız var, onun durumu uygunsa, ondan istiyoruz.**

ARAYIŞ — Kaç kişi çalışıyorsunuz, her serviste kaç kişi çalışıyor?

YANIT — **Her serviste ortalama 125-130 kişi var. Mesai günleri üç servis görev yapıyor.**

ARAYIŞ — Bir servisin tümü aynı yerde mi çalışıyor?

YANIT — **Evet.**

ARAYIŞ — 125 kişi çalıştığı, çalışabildiği bir salonun en azından havadar olması gerekli. Sizin çalıştığınız yer böyle mi?

YANIT — **Kesinlikle hayır. İki küçük penceremiz var, oradan da hava girer mi girmez mi bilemem. Ancak, bir havalandırma düzeni var. Cihaz çalıştığı zaman hava devamlı değişiyor, ama, sağlığımızı da bozuyor.**

ARAYIŞ — Bazı abonelerin sırlarını istemeksizin öğrendiğiniz oluyor mu? Oluyorsa, bu, abonelerde tedirginlik yaratmaz mı?

YANIT — **Zaman zaman abonelerin sırlarını öğrendiğimiz olur. Ancak, bu tedirginlik yaratmaz, yaratmaması gerekir. Çünkü biz, aboneye istediği numarayı bağladıktan sonra, görüşmeyi sağlayıp sağlamadığımızı kontrol etmek için 10 saniye kadar dinleriz. Sonra da her üç dakikada bir araya girmek ve üç dakika, altı dakika olduğunu anımsatmak zorundayız. Zaman zaman, abonelerin bize dakikayı anımsattığımız için kızdığı oluyor.**

ARAYIŞ — Abonelerle ilişkileriniz nasıl?

YANIT — **Bazıları kaba davranıyorlar. Bazıları çok saygılı davranıyorlar. Büyük çoğunluğu bizim de sinirlerimizin bozuk olabileceğini hiç düşünmüyor. Bağırıp çağırıyorlar.**

ARAYIŞ — Bunun dışında, çalışırken karşılaştığınız güçlükler neler?

YANIT — **Aboneler, sıra sorma numarasından, konuşma yazdırmak istiyor, ya da 03'ten sıra sormaya kalkıyorlar. Bunu yapamayacağımızı söyleyince de kızıp duruyorlar. Hatta kötü söz söyleyenler bile oluyor.**

Aboneler şehirlerarası konuşacakları zaman önce kendi numaralarını söylemek zorundalar. Bunu yaparlarsa iyi olur. Çünkü hat birden kesilirse ki bu çok oluyor. Biz hemen kendisini arayıp ne istediğini sorabiliriz. Fakat, önce kendi numarasını söylemezse, bunu yapmamız olanaksız.

Bir de bazı abonelerimiz telefon numaralarını yüzkırk dokuzyüz elli biçiminde söylüyorlar. Bu da yanlış anlamalara yol açabiliyor. Bunu biz yüzkırkdokuz, yüz elli diye de anlayabiliriz onun için on dört, sıfır dokuz, elli biçiminde söylerse yanlışlık olmaz.

ARAYIŞ — Şehirlerarası konuşma yazdıran bir abonenin sıra sormasında yarar var mı?

YANIT — **Tabii var, eğer çok beklemişse, nedenini sorar, sorması da gerekli. Bunu yapmazsa, bazan yukarıda değindiğimiz gibi telefon numaralarını yanlış anlamışsak, düzeltme olanağı olmaz, abone de bekler durur.**

ARAYIŞ — Tüm işkollarında olduğu gibi, özellikle kadınların çalıştığı sizin işkolunuzun da bazı sorunları vardır. Bunları anlatır mısınız?

YANIT — **Bizim sorunlarımızın çözümü kolay değil. Örneğin, yıllık izin yapmamız bile sorun. Santral memurelerinin hiçbiri dilediği zaman izin kullanamaz. Amirlerimizin düzenledikleri programa göre izine çıkarız. Bu da evdeki düzeni bozuyor tabii. Evli olan arkadaşlarımızın eşleri ve çocukları ile tatil yapması çok zor oluyor. Çünkü eşleri de bir yerde çalışıyor, izin ayları, günleri denk düşmüyor. Bizim arkadaşlardan bazıları kış aylarında izne gönderiliyor.**

Bir de küçük çocuğu olan arkadaşlarımızın kreş sorunu var. Bunun da çözümü gerekiyor.

ARAYIŞ — Geceli-gündüzlü kamu hizmeti yapan, hem de önemli bir görev yapan santral memurelerinin sorunlarını yansıtmaya çalıştık.

Sorunlarının çözümlenmesini diliyoruz. ●

OKULLARIMIZDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

DOÇ. DR. AHMET KOCAMAN

- **Yabancı dil öğretiminde temel eksiklik amacın belirlenmemiş olmasıdır. Üniversitelerdeki kullanım alanı açısından okuma becerisine ve tekniklerine ağırlık verilmelidir.**
- **Yabancı dil öğretmeninin mesleki konulardaki gelişmeleri yakından izleyebilmesi gerekir.**
- **Yabancı dil öğretimi çağdaş bilim kervanına katılma yolunda bir adımdır.**

EKONOMİK, politik, toplumsal ve kültürel ilişkilerin yoğunlaştığı, iletişim araçlarının etkin kullanımı sonucu giderek küçülen bir dünyada yabancı dilin önemi görmezlikten gelinemez. Ne yazık ki toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren bu konu ancak belirli meslek dergilerinde tartışılmakta, bu nedenle sorunlar kamuoyuna yeterince yansımamaktadır. Oysa yabancı dil öğretim ve öğrenim sorunu bir kültür ve dünya görüşü sorunudur. İnsanın kişisel ve toplumsal önyargılarından kurtulabilmesi, bilim ve kültürün evrensel kaynaklarına inebilmesi, kısacası uygar, hoşgörülü bir aydın olabilmesi, sağlıklı bir anadil bilgisi yanında sağlam bir yabancı dil bilgisi de gerektirmektedir.

Sorun çok yönlüdür, bu nedenle yazıda yalnızca kimi genel noktalara değinilecektir.

AMAÇ NE OLMALI?

Gerek ortaöğretimde, gerek Üniversitelerimizde yabancı dil öğretiminde görülen temel eksiklik öğretim amacının açık seçik belirlenememiş olmasıdır. Elbette genelde bu ortaöğretimin ve Üniversitenin işlevi ile ilgili bir konudur. Ortaokul ve liselerin çağ ve ülke gerçeklerini gözardı eden bir eğitim anlayışına dayanmaları, öğrencileri yaşama da Üniversiteye de hazırlıyabilecek kurumlar olarak örgütlenememiş olmaları yabancı dil öğretimindeki düzensizliğin de başlıca nedenidir. Bu kargaşa Üniversite eğitimini de etkilemektedir; bir yandan araştırmaya, bir yandan üretime yönelik kurumlar olmaları gereken Üniversiteler ortaöğretimden gelen aksaklıkların kurbanı olmaktadırlar.

Bilindiği gibi yabancı dilin Üniversitelerimizde en yaygın kullanım alanı uzmanlık alanlarındaki kitapların okunması, anlaşılması, yorumlanması ve ileri düzeylerde bunlarla ilgili yazanak hazırlanmasıdır. Bu bakımdan içinde bulunduğumuz koşullarda ortaöğretimde yabancı dil öğretiminin amacı yeniden gözden geçirilmeli ve herhalde daha gerçekçi ve işlevsel bir açıdan belirlenmelidir. Sözgelimi, Üniversitedeki kullanım alanı açısından okuma becerisine ve tekniklerine ağırlık verilmelidir.

ÖĞRETMENİN GEREKSİNMESİ

Öte yandan yabancı dil öğretiminin en önemli öğesi öğretmendir. Yabancı dil öğretmeninin mesleki konulardaki gelişmeleri yakından izlemesi gerekir. Oysa büyük kentler dışında bu nerdeyse olanaksızdır. Bu açıdan yabancı dil öğretmenlerinin kısa aralıklarla yurt içi ya da olabilirse yurt dışında iyi planlanmış meslek içi eğitiminden geçmeleri yararlı olacaktır. Bu çalışmalarda dilbilim (psikodilbilim, uygulamalı dilbilim vb.) eğitim ve öğretim bilimi konularındaki gelişmelerin tanıtılması öğretimin niteliğini bir hayli arttırabilir. Milli Eğitim Bakanlığının Üniversitelerle işbirliği yapması bu açıdan verimli olacaktır.

Öğretimin başarısı bir yandan da bilimsel tutarlılığı olan kitaplarla öteki ders araç ve gereçlerinin seçimine bağlıdır. Son yıllarda yabancı dillerdeki kitap fiyatlarının olağanüstü artışı karşısında sorun daha büyük bir önem kazanmıştır. Bu bakımdan öğretmen ve öğrencilerin yeni yayınları izliyebilmeleri için okul kitaplıklarının yabancı dilden kitaplarla zenginleştirilmeleri de düşünülmelidir. Öte yandan her kurumun kendi koşul ve isteklerine uygun kitap yazımını hızlandırması da ekonomik açıdan büyük yarar sağlıyacaktır.

YABANCI DİLİN ÖĞRETİMDEKİ YERİ

Asıl önemli nokta yabancı dil öğretiminin öğretim bütünlüğü içinde taşıdığı önemlidir. Bugün yabancı dille öğretim yapan okulların başarısı, bu okullarda yabancı dilin gerek ders saatı gerek öteki derslere bağıntısı açısından taşıdığı öneme dayanmaktadır. Ortaöğretimin tümünde bu ölçüde ağırlıklı yabancı dil öğretimi gerekmiyebilir, ancak öteki derslerle bağıntı kurulması o denli zor olmasa gerektir. Örneğin lise sınıflarında fen derslerinden bir ya da ikisinin yabancı dilde de okunması yabancı dilin işlevsel değerini artıracak, öğrenime anlam kazandıracaktır. Ortaöğretimdeki düzenlemenin başarısı Üniversitelerdeki yabancı dil öğretimini de etkiliyecektir. Bugün Üniversite hazırlık sınıflarında yabancı dil öğretimi nerdeyse hiç bilmiyenlere göre programlanmaktadır. Oysa gerçekten iyi planlanmış bir yabancı dil öğretimi belki Üniversitelerdeki Hazırlık sınıflarına gerek duyurmıyacak ölçüde sağlam bir temel sağlıyabilir; böylece Üniversite gençlerinin bir yıl önce araştırma ya da üretime

katkıda bulunmaları sağlanabilir.

ÖNERİLER:

Yabancı dil öğretiminde iyi sonuçlar alınmak isteniyorsa şunlar yapılabilir:

- En başta eğitimin ve her düzeydeki eğitim kurumlarının genel amaçlarının iyice belirlenmesi ve yabancı dilin taşıyacağı ağırlığın açıkça ortaya konulması gerekmektedir. Bu ders saatlarının bir ölçüde arttırılması ile birlikte özellikle fen derslerinden birinin yabancı dilde de okunması biçiminde düzenlenebilir.
- Öğretmenlerin meslek içi eğitimlerine daha işlevsel ve planlı bir yaklaşımla eğilinmelidir. Bu arada yabancı dil öğretmeni yetiştiren kurumların sorunları da ele alınmalıdır. Bakanlığın bu konuda Üniversitelerin bilimsel birikiminden yararlanması işin çözümünü kolaylaştıracaktır.
- Yabancı dil dersinin seçimli olarak verilmesi kimi kolaylıklar sağlıyabilir ancak bunun sakıncaları yararlarından daha çoktur. Bu durum en azından zaten var olan özel okul ayrıcalığını ve eşitsizliğini Üniversite düzeyine taşımak olacaktır.
- Yabancı dil araç, gereç ve kitaplarının kolaylıkla ödünç alınabileceği bir merkez geliştirilmelidir. Bu hizmetin özellikle büyük kentler dışındaki okulların öğretmen ve öğrencileri için büyük yararı olacaktır.
- Üniversiteler de yabancı dil öğretim siyasalarını yeniden gözden geçirmelidirler. Hazırlık okulları yabancı dili mutlaka meslek açısından öğretmeye yönelmeli ve bu öğretim Üniversite öğretiminin öteki yıllarında da yaygınlaştırılmalıdır.
- Ülkemizde sürekli savsaklanan bir konu da alınan sonuçların ekonomik, eğitsel, kültürel vb. açılardan değerlendirilmesidir. Her kurum yıl sonunda gerçekçi bir başarı değerlendirmesi yapmalı, başarısızlığı giderici önlemler alınmalıdır. Bu uygulama iki-üç yılda bir kurumlar arasında da yapılmalı, böylece başarılı okul ya da kurumların uygulamalarından yararlanma yolları araştırılmalıdır.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNİN YARARLARI

Yabancı dil öğretimi ülkemizin çağdaş bilim kervanına katılması yolunda bir adımdır. Bilimsel ve gerçekçi temellere dayalı bir yabancı dil öğretimi ana dilimizi daha iyi tanımamıza ve dil bilincimizin artmasına da katkıda bulunacaktır. Türk Üniversitelerinde öğretimin Türkçe yapılması temel konudur ancak yabancı dilin bilim alanındaki önemi de görmezlikten gelinemez. Önemli olan yabancı dil öğretiminin genel olmaktan çok belirli amaçlara yönelik, bilimsel kuram ve yöntemlere uygun, kaynak ve emek savurganlığını önleyici, öğrenciler arasında eşitsizlik yaratmayıcı biçimde düzenlenmiş olmasıdır. Böylece temellendirilmiş bir yabancı dil öğretimi evrensel kültürün özümlenmesinde ve insanlığın ortak malı olan bilginin bilinçle kavranmasında önemli yararlar sağlıyacaktır. ●

YAYINLAR

TÜRK HÜMANİZMİ

DOÇ. DR. NECDET SUMER

- **Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun yapıtı, Atatürk devrimini, Batı uygarlığının bütünlüğü içinde ve kuramsal düzeyde değerlendiren öncü bir yapıttır.**
- **Gelişme çabasındaki toplumlar, ekonomik kalkınma sorununa, uygarlık kavramının kuramsal bütünlüğünden bakamıyorlar. Endüstri devriminin temelindeki zihin özgürlüğünü ve bu özgürlükten kaynaklanan ahlâk biçimlerini kavrayamıyorlar.**
- **Batı toplumlarında da bu kısırlığa yeniden düşme tehlikesinin belirtileri görülüyor.**

DÜŞÜNCE özgürlüğü ile zihin özgürlüğü (düşünme yetisinin özgürlüğü) arasındaki ayrım üzerinde pek durulmaz. Oysa bu, önemli ve köklü bir ayrımdır.

Kişi, belirli bir dünya görüşüne ve yaşam biçimine bağlı düşüncelerini özgürce dile dökmeyi isteyebilir; bu istek özgürlük kavramının yalnızca sınırlı bir boyutunun bilincini yansıtır. Bu boyut bazı zaman öylesine sınırlıdır ki, "kişilik" ve "insan onuru" değerlerine ters düşen düşünceler taşıdığının farkında bile olmaz kişi.

Sonsuza açık zihin özgürlüğünün bilinci ise kişiyi düşün kalıplarına tutsak olmaktan korur. Çünkü bu kalıplar insanın yaratma yetisini baskı altında tutar; bu temel yetinin ürünlerini kısır yinelemelere dönüştürür; dolayısıyla da, dar bir boyutun durağanlığı içinde, kültürel gelişmeyi engeller.

Bu nedenle, "akılcı ve insancıl" değerler, "zihin özgürlüğü" ve "insan onuru" kavramları, hiçbir kuramsal kalıbın eritip tutsak edemiyeceği insanlık değerleridir. Bu değerlerle beslenen zihin eleştirel güç kazandıkça, birey ve toplum insanca bir yaşamda saygın yerini alır.

Öyleyse, bir toplumun uygarlık düzeyinin ölçütü, bu değerlerin birey—toplum yaşamında tuttuğu yerdir. Uygarlık tarihi de, kısaca, bu değerleri kavrama ve yaşama geçirme çabasının tarihi diye tanımlanabilir. "manevi" (etik) değerlerin, gelecekte bütün insanlığa malolmasını ve korunmasını öngören düşünce, kaynağını ve dayanağını insan'da bulan (humanist) düşüncedir. Bugün insanlık, daha da hızlı bir değişim

süreci içinde, bu çabanın önemli aşamalarından birini yaşamaktadır.

KÜLTÜR – EKONOMİ AYRIMINDAN DOĞAN SORUN

20. yüzyılda, özellikle gelişme çabasındaki toplumların çözmekte güçlük çektikleri sorun **kültür–ekonomi** ayrımında düğümlenmektedir. Bu toplumlar, son birkaç yüzyıllık dönemde Batı'da gerçekleştirilmiş olan endüstri devriminin göz kamaştırıcı etkisiyle, ekonomik kalkınma sorununa **uygarlık** kavramının kuramsal bütünlüğünden bakamamaktadırlar. Endüstri devrimini gerçekleştirmiş olan batılılığın temelindeki "**zihin özgürlüğü**"nü ve bu özgürlükten kaynaklanan "**ahlâk biçimlenimi**"ni kavrayamamakta, batılılaşmayı salt endüstrileşme ile eş anlamlı sanmaktadırlar. Bir yandan Batı gibi endüstrileşmek isterken, bir yandan da Batı'ya karşı bir kültürel savunma kaygısı gütmektedirler. Batı evreni dışındaki toplumların düşt'ükleri çelişki ve kıramadıkları kısır döngü buradan kaynaklanmaktadır.

Dahası, Batı toplumlarında da bugün bu kısırlığa yeniden düşme tehlikesinin belirtileri görülmeğe başlamıştır. "**Batı düşüncesi kendi çevresine sıkıca kapanmaktan**" vazgeçmemekte ve kaynağındaki humanist değerlerden uzaklaşma eğilimlerini sürdürmektedir. Endüstrileşmenin salt gözle görülür sorunlarına takılı kalıp, bilimi ve teknolojiyi yaratan zihin özgürlüğünü ve bu özgürlüğün dayandığı "**humanist ahlâk**" temelini gelişmiş ülkeler unutur görünmekte, gelişme çabasındaki ülkeler ise kavrayamamaktadır. Bu temel Klâsik Çağ'da Yunan–Roma toplumlarının yarattığı Klâsik kültürle atılmıştı.

HÜMANİST KÜLTÜR BİRİKİMİ

Uygarlık tarihinde, humanist dünya görüşüne dayalı Klâsik kültürün, binyıllardır sürmekte olan yerleşik tarım kültürünü aşma ve endüstri devrimini hazırlama yolunda insanlığın yarattığı ilk büyük düşün atılımı olduğu; bu atılımın, gecikmeyle de olsa, Orta Çağ'ın ardından kaçınılmaz ürünlerini verdiği yadsınamıyacak bir tarihsel gereçtir. Sorun, **uygarlık** kavramına bu tarihsel bütünlük açısından bakılmakta güçlük çekilmesidir. Örneğin, bugün çağdaş düşünceli aydınlarımızca bile Klâsik kültür, yeterince tanınmadan, "köleci kültür" denilerek bir yana itilmektedir. Oysa, uygarlık tarihinde **özgürlük, demokrasi, insan onuru**, gibi çağdaş uygarlığın dayandığı temel kavramlar bu kültürde yaratılmış, belli ölçülerde de olsa, yaşama geçirilmiş ve ilk kez bu kültürde enine boyuna tartışılmıştır. Bu başlangıç Batı evreninde, Orta Çağ'ı aşıp günümüze ulaşan ve insanlığın ortak malı olan büyük bir humanist kültür birikimi oluşturmuştur.

Klâsik Çağ'da batı Anadolu'ya da yayılmış olan (bugünse yıkıntılarında hayvanların otladığı) binlerce kişilik tiyatrolarda kitleler, Sophokles'in **insan–yaşam** sorunlarını irdeleyen tragedyalarını; Aristophanes'in sonsuz eleştiri özgürlüğü içinde yazdığı komedyalarını alkışlıyordu. Dahası, düzenlenen yarışmalarda en başarılı yazarı seçmenin bilinçli sorumluluğu ve coşkusu yaşanıyordu. Ama bugün, okul görmüş pek çok aydınımız Yunan tragedyalarını anlamakta güçlük çeker. Çünkü bu yapıtlar okutulmaz okullarımızda. Sonra da, "**modernist**" öğretimin sağlayamadığı "ahlâk" temeline gereksinim duyulduğunda, humanizmin bu zengin kaynaklarına yönelinecek yerde, sorunun çözümü ya geriye, skolastik zihniyete dönmekte, ya da Avrupa'da son birkaç yüzyıl içinde oluşan öğretileri (humanist kökenlerinden soyutlayarak) taklit etmekte aranır. Bu yanılgı, ekonomik kalkınma sorununu yaşamın bütünlüğünden ayırmaktan, "**ekonomi**" kavramını "**kültür**" kavramından koparıp sanki ayrıca çözümlenebilecek bir sorunmuş gibi görmekten kaynaklanmaktadır.

ÖZGÜR İNSAN AHLAKI

Aynı biçimde, "**ahlâk**" kavramı da **insan**'dan koparılmış, "**doğa–ötesi**"ne dayalı öğretilerin tekeline bırakılarak gitgide bu öğretilerin tutucu, dar kalıplarının simgesi bir kavram sayılmıştır. Bir "**özgür insan ahlâkı**"nın varlığı kavranılamamıştır. Bunun sonucu olarak da Atatürk devriminin gerçek hedefinin, çağdaş uygarlık düzeyini aşabilmenin gerçek yolunun "**bütünüyle batılılaşma**", başka deyişle "**humanistleşme**" olduğu görülememiştir.

Bu nedenle, Cumhuriyet tarihimize "çağdaşlık" ve "uygarlık" kavramları açısından gerçekçi bir gözle bakıldığında, Atatürk devrimi ile açılan "**Türk humanizmi**"nin kapısından Türk toplumunun girmesini engelleme, dahası bu kapıyı topluma yeniden bütünüyle kapama çabalarının egemen olduğu bir tarih süreci gözler önüne serilir.

ATATÜRK DEVRİMİ ZİHİN YAPISINDA DEĞİŞİKLİĞİ GEREKTİRİR

12 Eylül noktasına gelininceye dek geçen süreç içinde, devrimi yaşatma, kökleştirme ve yaygınlaştırmadan yana olan güçlerin gitgide "cılızlaştığını" da görmek zor olmayacaktır. Devrimi yaşatmaktan yana olanların gerçekte neyi yaşatmak ve geliştirmek gerektiğini anlayamamaları devrimin zamanla zayıflamasının gerçek nedeni olmuştur. Atatürk devriminin bir çağ değiştirme atılımı olduğu, bu atılımın ise "**zihin yapısında**", dünyaya ve insana bakışta kökten bir değişiklik gerektirdiği ve **insan**'ı ölçü alan yepyeni bir ahlâka geçiş demek olduğu anlaşılamadığından, Türk toplumunun ekonomik–kültürel sorunlarına aranan çözümler kısır ölçüler ve dar kalıplar içinde kalmıştır.

Yukarıdaki düşünceler Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun "**Türk Humanizmi**" adlı yapıtında ileri sürülen temel görüşlere dayanmaktadır. Özgün bir tarihsel bakış getiren bu yapıtında Prof. Sinanoğlu, uygarlık tarihinde Atatürk devrimi ile yeni bir humanist aşamanın gerçekleştiğini ve bir "Türk humanizmi"nin doğduğunu; böylece Türk toplumunun insanlığın uygarlık yolundaki evrimine doğrudan katılma olanağı bulduğunu kuramsal düzlemde ele almakta ve kanıtlamaktadır.

DEVRİMİN HEYECAN DÜZEYİNDEN FİKİR DÜZEYİNE AKTARILMASI

Yapıtın Önsöz'ünde, "**Bu eserin amacı, devrimi sönmekte olan heyecanların düzeyinden fikir düzeyine aktarıp değerlendirmek ve Türk insanına eleştiri ruhunu ve yaratma gücünü sağlayacak yeni bir eğitim sisteminin ilkelerini saptamaktır**" diyen Prof. Sinanoğlu, yine Önsöz' de, Atatürk'ün ölümünden bugüne dek geçen zaman içinde "**Cumhuriyet kuşağının, kaynağını ve kaynağındaki sorunları**" gitgide nasıl unuttuğunu ve "**Atatürk'ün gösterdiği doğrultunun tam tersi doğrultuya**" gitgide nasıl yönelindiğini dönem dönem ele alarak nedenleriyle açıklamaktadır.

Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun "**Türk Humanizmi**"nin bölümleri üzerinde ayrı ayrı durmak, kısa bir yazıda, yapıtın kuramsal bütünlüğünden uzak düşme tehlikesini doğurur. Şunu hemen belirtmek gerekir ki, özellikle Türk okurunun, belli saplantılar içinde de olsa, bu yapıta eğilmesi ve titizlikle okuması gereklidir. Dikkatli bir okur, Batı uygarlığının özüne, Atatürk devriminin ulusal ve evrensel değerine, Türk toplumunun ve çağdaş dünyanın temel sorunlarına, özellikle de eğitim sorununa ilişkin olarak bilgilerini ve saplantılarını gözden geçirip sınayacağı geniş ve sağlam bir düşün düzleminin nasıl önüne serildiğini ve gerçek sorunların ve çözümlerin hangi derinliklerde yattığını en azından sezecektir.

Prof. Dr. Sinanoğlu'nun "**Türk Humanizmi**", Atatürk devrimini, ilk kez, Batı uygarlığının bütünlüğü içinde ve kuramsal düzeyde değerlendiren öncü bir yapıt olarak, düşün gücüne ve özüne eş yerine yakın bir gelecekte alacaktır kuşkusuz. Çünkü bu özün kaynağı devrimin düşün temelini de içeren ölümsüz Söylev'dir.

Türk Humanizmi, *Prof. Dr. Sinanoğlu (Atatürk'ün Yüzüncü Doğum Yılı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi — Ankara, 1980). 238 sayfa, TL 400.*

• **BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE TEKNİKLERİ EL KİTABI**

Yazan: Ural ARMAY–DER Yayınları–96 Sayfa–80 TL.

Bilimsel araştırma ve yöntem üzerine hazırlanmış bir kaynak yapıt.

• **ATATÜRK İÇİN**

Yazan: H. Avni GEBEŞ – 79 Sayfa – Copyright – Armağan–

Beşiktaş Birinci Noteri, gazeteci yazar Avni Gebeş'in anılarıyla başlayan ve Malatya'da yayınlanan Yeni Malatya Postası gazetesinde 1953–1973 yılları arasında yayınlanan yazıları ile çeşitli nedenlerle yaptığı Atatürk'le ilgili konuşmaları içeriyor.

• **BUDA VE ÖĞRETİSİ**

Yazan: İlhan GÜNGÖREN– Copyright–PK. 30 Yeşilköy–İST. 160 TL.

"Kendin Kendine ışık ol... Kendine yalnız gerçeği ışık yap" diyen bir öğretim ve bu öğretimin yaratıcısı BUDA ile ilgili bir araştırma. 4 Bölümden oluşuyor. Buda öncesi Hindistan'ı inceleyen birinci bülümü, Buda'nın yaşam öyküsünü içeren ikinci bölüm izliyor. Üçüncü bölümde Buda'nın öğretisi, son bölümde ise Buda'dan sonrası anlatılıyor.

• **TÜRKİYE'DE TOPRAK MESELESİ**

Yazan: Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi BARKAN Gözlem Yayınları – 966 Sayfa–1200 TL..

1979'da yitirdiğimiz değerli bilim adamı Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'ın 1953'den ölümüne değin çeşitli yayın organlarında çıkan Türk İktisat Tarihi üzerine yazılmış araştırma yazılarını bir arada toplayan bir yapıt.

• **ŞİİRLERDE ATATÜRK**

Derleyen: Esat Nermi Erendor–Uygarlık Yayınları 182 Sayfa – 150 TL.

Türk ozanlarının Atatürk için yazdığı şiirlerden seçilerek oluşturulmuş bir derleme.

• **ATATÜRK VE ULUSAL DİL**

Yazan: Şerafettin TURAN– Türk Dil Kurumu Yayınları. 54 Sayfa – 50 TL.

İnsanlar arasındaki etkili ve sürekli iletişim aracı ve ulusal kültürü oluşturan ana ögelerden biri olan dil ile ilgili olarak Atatürk'ün amacını ve Ulusal dil çalışmalarını içeren bir araştırma.

DİN

İlâhiyat Fakültesinin Semineri Işığında:

DİN EĞİTİMİ VE LAİKLİK

AHMET ERDOĞAN
Anayasa Mahkemesi emekli üyesi

• **Din ve vicdan özgürlüğünün sömürü kaynağı durumuna getirilmesinden sakınılmalıdır.**

• **Ülkemizde din sömürüsünün acı örneklerinden çok çekildi. Cumhuriyet döneminde bile böyle sömürü örnekleri görüldü.**

• **Ankara İlâhiyat Fakültesince düzenlenen seminerde lâiklik açısından din öğretim ve eğitimine nasıl bir yöntem getirilmesi gerektiği üzerinde duruldu.**

ÇAĞDAŞ demokraside herkesin vicdan ve dinsel inanç ve kanı özgürlüğü vardır. Herkes bağlı olduğu dinin gereken tapınışını (ibadetini) yapar. O dinin dinsel törenlerine dilediğince katılır. Bütün bu eylemlerinden ötürü kişinin hiç bir sorumluluğu yoktur. Ancak, sözkonusu tapınış ve dinsel törenlerin kamu düzenine, genel ahlâka, yasalara aykırı olmaması gerekir. Din ve vicdan özgürlüğünün doğal sonucu olarak din eğitim ve öğrenimi de kişilerin kendi isteğine bağlıdır. Küçüklerin, erginlik çağında olmıyan çocukların din seçimini yasal temsilcileri kullanır. Küçükler ergenlik çağına erişip kendi iradelerini kullanma hak ve yetkisine kavuşunca, istedikleri dini benimseyebilirler.

Din ve vicdan özgürlüğünün kamu yönünden en çok sakınılması gereken yanı bu özgürlüğün kötüye kullanılması sömürü kaynağı durumuna getirilmesidir. Yönetim biçimleri seçime dayalı olan demokrasilerde çıkarcı kötü politikacılar, yobazlar, gericiler bu özgürlüğü yozlaştırırlar. Ülkemizde din sömürüsünün acı örneklerini tarih boyunca gördük ve dahası Cumhuriyet döneminde bile onlarla karşılaştık. Din ve vicdan özgürlüğünün kişilere, yurttaşlara geniş kapsasamıyla tanınmasındaki amaç, dini sömürü kaynağı yapmak isteyen kötü politikacıya kolay bir ortam hazırlamak, siyasal alanda yurttaşları aldatma aracı durumuna koymak değildir. Kutsal İslâm dininin bu tür yobazlardan korunması için din ve vicdan özgürlüğüne karşı böylesine yasaklar getirilmesi zorunludur. Bu zorunluluk, özgürlük kavramiyla çelişmez. Bu nedenledir ki kimse Anayasamıza göre dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan kuralları sömüremez, kötüye kullanamaz.

Sömürüde amaç, devletin siyasal, ekonomik ve türesel temel düzenini din kurallarına dayandırma biçiminde olabilir. Sömürü bir başka biçimde siyasal ya da kişisel çıkar veya nüfuz sağlama için ortaya çıkabilir. Her ne temele dayanırsa dayansın din sömürüsü ve bu özgürlüğün kötüye kullanılması yasaklanmıştır. Bu yasağa aykırı eylem ve işlevde bulunan gerçek ve tüzelkişiler hakkında yasanın gösterdiği yargılar uygulanır. Bu yasağı işleyen siyasal parti ise Anayasa Mahkemesince kapatılır (Anayasa Madde: 19)

Tarihsel Birkaç Olay

Tarihimizde 31 Mart olayı diye tanınan Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) günlü

olay geriçiliğin, din sömürüsünün, yobazlığın başta gelen örneklerindendir. Eğitimli–eğitimsiz subay ayrımı bir sorun olarak büyümüş ve zamanın diliyle Mektepli–Alaylı ayrımı subayları birbirine düşürmüş idi.

Derviş Vahdeti'nin, yayımladığı "Volkan" gazetesinde "İttihad–ı Muhammedi" derneği aracılığı ile, "din elden gidiyor, yönetim dinsizlerin elinde kurtarılsın" diye yaptığı kışkırtmalar, körüklemeler, tarihsel ayaklanma olayını ortaya çıkardı. Osmanlı ordusundaki eğitimli subaylar "alaylı" denen eğitimsiz subaylarca dinsizlikle suçlanmış subaylar ve erler arasında düşmanlık ve savaş ortamı yaratılmış ve sonunda ayaklanma olmuştu.

Cumhuriyet döneminde de ne yazık bu tür başkaldırılar oldu. 1 Şubat 1925 günü Elazığ'ın Egil bucağının Piran köyünde şeyh Sait adındaki bir din sömürücüsü, Türk yurdunu bölmek ve içeriden çökertmek için İngilizlerin yardımlarıyla ayaklanmıştı. Şeyh Sait, aslında Türk yurdunda bir Kürdistan kurmak istemiş ve bunun için dini siyasal amacına araç yapmıştı. Diyarbakır halkına gönderdiği bildirilerde dini sömürerek, "Din elden gidiyor, yönetim dinsizdir, Şeriat isteriz," diyerek halkı kışkırtmaya ayaklandırmaya çalışmıştı.

Menemen'de yedek subaylığını yapan öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay, Derviş Mehmet adındaki yobaz ve arkadaşları tarafından 23 Aralık 1930 günü din sömürüsü nedeniyle bir caminin musalla taşında başı kesilerek, şehit edildi. Şehidin kanlı başı yeşil bir bayrağın tepesine takılarak Menemen'de sokak sokak ve İslâm dininin kurtarıcısı oldukları yaygarasıyla gericilerce dolaştırıldı. Yobazlar kendilerine engel olmak isteyen yurtsever iki bekçimizi de öldürmüşlerdi. Bu ayaklanmanın kökeninde de, kutsal dinin siyasaya dayandırılması vardı.

"Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti" adı altında Bursa'da 23–25 Mart 1968 günlerinde toplanan bir takım gerici görüşlü kişiler de lâikliğe aykırı olarak devlet yönetiminde dinin egemen olmasını istemişler, Atatürk devrimlerini, Cumhuriyeti ve Anayasa düzenini baltalayıcı konuşmalar yapmışlardı. Bu ülkede Atatürkçü görünüp de lâiklik ilkesine ters düşenler ve seçim alanlarında oy avcılığı için halkın önünde kutsal kitap Kur'anı Kerimi öpüp başına koyanlar, bir vakit namazını bir kaç kez kılan siyasetçiler görülmüştür.

Tarihsel örneklerini verdiğimiz bu gibi olaylardan birkaçı bile, din sömürüsünün, bir ayak topu gibi sıksık oynanan lâikliğe aykırı oyunlarını ve bunlardan doğabilecek sakıncalarını göstermeğe yeter.

Gençler bu konuda aydınlığa kavuşturulmalı: din anlayışı, boş inançlardan (hurafelerden) bilim dışı, us dışı inançlardan arındırılmalıdır.

İlâhiyat Fakültesinin bir girişimi

Ankara'da İlâhiyat Fakültesi, "Türkiye'de Din Eğitimi Semineri" düzenledi. Bu toplu çalışma (seminer) Türkiye'de ilk kez görülüyor. Fakülte dekanı 23 Nisan 1981 günü açış konuşmasında toplu çalışmanın amacını belirtmiştir. Bu konuşmada kısaca, seminerin amacının din eğitimi olduğunu, insanlar dinin değil din insanların hizmetinde bulunduğu, bir başka deyimle insanların din için yaratılmadığı dinin insanlar için var olduğu açıklanmıştır ve 60 bilim adamının katıldığı toplu çalışma üç gün sürmüştür. Din öğretim ve eğitiminin nasıl bir düzen içinde ele alınması gerektiğinin düşünülmesi ve düşüncelerin yazılması bilim adamlarından istenmiştir.

Kapanış konuşmasında Fakülte Dekanlığı, toplu çalışmanın bu amacının gerçekleşmesi için Türkiye'de din öğretim ve eğitiminin "Tevhidi Tedrisat Kanunu" na ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre sınırlarının çizilmesi gerektiğini vurgulamıştır ve özellikle lâiklik ilkesi üzerinde durmuştur.

Ulusumuzun tarihinde sık sık hortlayan gericilik ve yobazlık ve hele seçime dayalı yönetime geçişten sonra kimi politikacıların oy avcılığı bakımından halkın vicdanlarına, yüreklerine ve dinsel duygularına ellerini uzatmaları, din sömürüsü yolunu yeğlemeleri, günümüzde de konunun önemini bir kat daha artırmıştır.

Lâiklik, yönetimle ilgili bir temel kuraldır. Lâiklik, devlet yönetiminde dinin etkili olmaması, dinin yönetime karışmaması anlamındadır. Böyle olunca lâikliğin İlâhiyat Fakültesinde eğitim ve öğretim izlencelerinde (programlarında) ele alınması ve öğrencilere böylece öğretilmesi gereklidir. Türkiyemiz, din sömürüsünden çok çekmiştir. Tarihsel gerçekler bunu bir bir vurgulamaktadır. Teokratik bir düzende olan Osmanlı devleti, 700 yıl yönetimde dini egemen kılmış, din kurallarının kötüye kullanılması sonucu devlet yönetiminde çeşitli çarpıklıklar ortaya çıkmış ve imparatorluk dokusunda oluşan çatlaklıklar ve yarıklar sonu devlet çatırdayarak yıkılmıştır. Yıkılış nedenleri arasında kutsal dinin kötü uygulamaları, dinin doğru yolundan saptırılması ile karmaşık boyutlara ulaşan olaylar bulunmaktadır.

Kendileriyle Fakültede görüştüğüm din bilginleri gerçekçi ve Atatürkçü doğrultuda çalışıyorlar. Bu çok sevindirici bir olaydır. Halkımızın ve aydınlarımızın yıllardanberi beklediği bu girişimi çözmeğe çalışıyor, dinin uydurmalardan, boş inanlardan arınmış olarak öğretilmesini düşünüyorlar. Bu amaca erişmek için din öğretim ve eğitimine nasıl bir yöntem getirilmesi gerektiği üzerinde duruyorlar. Onlar da lâikliğin yönetimde yer almasını ve dinin sömürü aleti olmamasını içtenlikle istiyorlar. Bu konu Türkiye'de bilim açısından ilk kez incelenmektedir.

Yayınlanacak bildirilerin Fakültemizin başarısında iyi bir gösterge olacağını ummaktayım. Gençlerimizin insan sevgisi, kardeşçe ve barış içinde yaşama duygusu, çalışma ve başkalarına zarar vermeme arzusu ile yetiştirilmelerini, Atatürk'ün 100. doğum yılında gerçek birer Atatürk'çü olarak bilinçlenmelerini hepimiz istemekteyiz. Büyük Türk Ulusu bunu beklemektedir.

İlâhiyat Fakültesini bu bilimsel girişiminden dolayı kutlamak, gelecek yıllarda da bu yolda çaba göstermesini ve başarıya ulaşmasını içtenlikle dilemek isterim. ●

Yitirdiğimiz degerli bir devlet adamı

FUAT SİRMEN

İktisat ve Adalet eski Bakanlarından, Millet Meclisi eski Başkanlarından Fuat Sirmen 17 Mayıs günü aramızdan ayrıldı.

Fuat Sirmen1899'da İstanbul'da doğmuştu.

İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra, Roma Hukuk Fakültesinde de okumuş ve hukuk doktoru olmuştu.

Uzun yıllar adliye müfettişliği ve Ankara Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunan Fuat Sirmen, 1943–1946 yılları arasında İktisat Bakanlığı, 1948–1950 yılları arasında da Adalet Bakanlığı yaptı.

1961 seçimlerinden Rize'den Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili olan Fuat Sirmen, o yıl Millet Meclisi Başkanlığına seçildi ve 1965'e kadar bu görevi sürdürdü.

Fuat Sirmen, bu görevinde, yansız Meclis Başkanlığı geleneğinin kurulmasına öncülük yapmıştır.

Gölgede kalmış değerli bir sanatçı GÜZİN DURAN

- **Bu yıl yitirdiğimiz Güzin Duran'ın bir müze değerindeki evi İstanbul Üniversitesine bağışlanmıştır.**
- **Üniversitenin olsun bu sanatçıyı anması ve tanıması gerekir.**

İLK kadın ressamlarımızdan Güzin Duran bu yıl Mart ayında sessizce Dünyadan göçüp gitti. Bir iki gazetede çıkan kısa ölüm haberi dışında bir yankısı olmadı aramızdan ayrılışının...

Güzin Duran, yaşamı boyunca, sanat çalışmalarını sessizce sürdürmüş ve tevazu ile gölgede kalmış bir değerli sanatçıydı.

Fakat tüm ömrünü sanata, özellikle geleneksel Türk sanatlarına adayan bu çok yönlü sanatçıyı, enazından, İstanbul Üniversitesinin anımsaması, anması ve genç kuşaklara tanıtması gerekir. Çünkü, bir müze değerinde olan evini, daha yaşarken, İstanbul Üniversitesine bağışlamıştı.

Güzin Duran 1897 yılında İstanbul'da doğdu. "Temyiz–i Askeri" Baş Danışmanı Naim beyin kızı, büyük hattat Hacı Yahya efendinin torunu ve ünlü müzikolog Rauf Yekta beyin yeğeni idi.

Eski adı "Sanayi–i Nefise" olan İstanbul Güzel Sanatlar Akademisini Cumhuriyetten önce bitirdi. Burada, büyük bir kadın ressamımız olan Mihri hanımın ve sonradan eşi olacağı Feyhaman (Duran)'ın öğrencisi idi.

1922'de, Akademinin, Avrupa'ya gönderilecek öğrenciler için açtığı yarışmayı kazanan beş genç ressamdan biri idi. Fakat yarışmayı kazandığı hâlde Avrupa'ya gitmedi. O yıl ressam Feyhaman (Duran)'la evlendi.

Daha sonra iki kez eşiyle birlikte Paris'e giderek müzeleri gezdi ve oradaki sanat çalışmalarını izledi.

Evlendikten sonra güzel sanatların dallarıyla ve geleneksel Türk sanatlarıyla da ilgilenmeğe başlıyan bu değerli sanatçı, bir yandan okullarda, o arada İstanbul Kız Lisesinde, resim öğretmenliği yaparken, bir yandan da kendi çok yönlü sanat çalışmalarını sürdürdü.

Cami cami, müze müze dolaşarak ünlü hattatların yazılarının çok ustaca kopyalarını yaptı. Bunlar 1971'de sergilendi.

Ayrıca, eski Türk yazmalarının suluboya kopyalarını ve deri üzerine progravürler yaptı.

1928—39 yılları arasında Karagözün bütün tiplerinin ve değişik türlerinin suluboya kopyalarından oluşan zengin bir kolleksiyon meydana getirdi. 928 parçadan oluşan bu kolleksiyon 1977 yılında Topkapı Sarayı Müzesinde sergilendi. Güzin Duran, sergiden sonra, bu kolleksiyonu Topkapı Müzesine armağan etti.

Güzin Duran, İstanbul'un Süleymaniye semtinde, büyükbabası hattat Hacı Yahya efendinin evinde doğmuştu ve, eşi ressam Feyhaman Duran'la birlikte, ömrünün büyük bölümünü bu evde geçirmişti.

Süleymaniye'deki ev, iki sanatçının kendi yapıtlarıyla, Güzin Duran'ın geleneksel Türk sanatlarından kopyalarıyla, ayrıca büyük hattatların yazılarıyla ve sanat değeri yüksek başka yapıtlarla doludur.

Güzin Duran, yaşamı boyunca sanat çalışmalarını sessizce sürdürmüş ve tevazu ile gölgede kalmış bir sanatçıydı.

İstanbul Üniversitesinin, kendisine bağışlanmış olan bu müze–ev'i bir an önce gereği gibi değerlendirmesini ve, karı–koca iki sanatçıyı, Güzin ve Feyhaman Duran'ı, yeni kuşaklara tanıtacak bir program düzenlenmesini dileriz. ●

YAZIN

SAROYAN ÖLDÜ

ÜNLÜ Amerikalı tiyatro ve roman yazarı William Saroyan, 18 Mayıs günü, 72 yaşında öldü.

William Saroyan, Türkiye doğumlu bir Ermeni anne ve babanın oğlu idi.

Türkiye ile yakından ilgilenmiş ve bir ara ülkemize gelerek, Güneydoğu Anadoluda, ailesinin yaşamış olduğu yerleri gezmişti.

William Saroyan'ın düzensiz yaşamı, duygularını olduğu gibi açığa vurması ve yapıtlarını çok hızlı yazması, zaman zaman eleştirmenlerin ona kuşkuyla bakmalarına neden olmuştur. Yapıtların birini 38 günde, birini de altı günde yazdığı söylenir.

Fakat, zaman zaman unutulur gibi olsa da, eleştirmenler yazın çevreleri onun büyük bir yazar olduğunu kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Üslubu ve yaşamı konusundaki eleştirilere karşı, Saroyan, Ermeni şarkıcıların ve öykü anlatıcıların geleneğinden geldiğini ve o geleneği sürdürdüğünü söylerdi.

Bir kez kendisine, Amerika'nın en büyük yazın ödülü olan Pulitzer ödülü verilmişti. Fakat Saroyan, ödülleri dağıtan Kolombiya Üniversitesi Mütevelli Heyeti için, "**iş adamları sanat yapıtlarını değerlendirmez**" gerekçesiyle, bu ödülü geri çevirmişti.

Kanserden ölüm döşeğinde yatan Saroyan, yaşamı sona ermeden beş gün önce, Associated Press haber ajansına telefon ederek, ölümünden sonra yayınlanmak üzere, aşağıdaki demecini yazdırdı:

"Herkes ölüme mahkumdur. Fakat benim için bir istisna yapılacağını sanırdım. Şimdi ne olacak?"

Sanırız buna şu yanıt verilebilir: William Saroyan, yapıtlarıyla yaşamaya devam edecek. Yazdıkları zaman zaman küçümsense, unutulur gibi olsa da, yine anımsanacak, okunacak, sahnelerde oynanacak.

William Saroyan'ın en tanınmış yapıtları arasında **"The Daring Young Man on the Flying Trapeze"**, **"The Time of Your Life"**, **"The Beautiful People"** ve **"The Human Comedy"** adlı film senaryosu yer almaktadır. ●

BEYAZ GÖLGE AYRILIYOR AMA...

Ertuğrul ÖZKÖK

EFE, Aytek, Serdar ve basketbol ulusal takımımızın öteki elemanları artık futbolcular kadar tanıdık oldu bizlere. Geçen haftalarda yapılan Çelenç turnuvası milyonlarca insanı ekran başına çekiyordu. En çok satan televizyon dergilerinden birisi kapağını basketbol ulusal takımı elemanlarına ayırıyordu.

Futbolumuz, Avrupadaki başarılı oyuncularımızın dıştan şırıngalarına karşın bir türlü istenen düzeye ulaşamaz, güreşçilerimiz ise bir zamanların olimpiyat şampiyonlarının bıraktığı açık bonoyu bozdura bozdura tüketirken, iki spor dalı, basketbol ve atletizmde sporcularımız sessiz bir devrim yaşatıyorlar.

Bundan daha sessiz, ama daha yaygın bir devrim ise bütün yurt çapında mahalle aralarında yaşanıyor. Yıllar boyu taş parçalarından yapılan çift kale futbola alışmış gözler, mahalle aralarında kurulmuş küçücük basket potalarına gittikçe daha sık rastlıyor.

Basketbol sporunun futbol karşısına dikildiği bu ortam içinde, sezon başında sessiz bir biçimde ekranlara gelen bir dizi, "Beyaz Gölge" yine aynı sessizlikte bir süre için, Cuma gecelerimizden ayrıldı. Sonbaharda ikinci bölümü tekrar yayına sokulacak olan bu dizi, sempatik kahramanları, başarılı dramatik kurgusu ama herşeyden önce amatör spora yaklaşım biçimiyle herkesin sevgisini kazandı.

Neydi Beyaz Gölgeyi bunca sevilir, beklenir yapan şey? Basketbol çevresinde kurgulanan dramatik bir yapı mı yalnızca? Kabul etmek gerekir ki, Beyaz Gölgenin sempatikliği yalnızca sporla ilgili bir dizi olmasından gelmiyor. Zaten sporla ilgili sahneler senaryo içinde öteki ilişkilere göre daha az yer tutuyor. Beyaz Gölge'de spordan çok, yaşanılan o küçük toplumdaki ilişkilere insanca bir bakış ön plana çıktı. Bu bakış spor alanından öteki toplumsal alanlara aktarılan örneklerle zenginleştirilmişti. Herşeyden önce sporun yalnızca şan, şöhret ve para uğruna yapılan bir insanlık etkinliği olmadığını söylüyordu Beyaz Gölge. Basketbolün de insanlara büyük para ve şöhret getirdiği Amerika Birleşik Devletlerinde sakatlanan ünlü bir oyuncunun bir kenar mahalle lisesinin basketbol takımını çalıştırmayı kabullenmesi yalnız spor değil, tüm insan yaşamı için çok anlamlı ve asil bir jest değil miydi? Koç Reeves bu eylemi ile kamusal görevlerde ün sağlayan mevkilere yükselen kişilere, gerektiğinde aynı derecede onurlu ama, daha sessiz ve isimsiz görevlere dönebilmeyi kabullenmenin uygar ve demokratik bir kamu yaşamının gereği olduğunu öğretmedi mi?

Amerikan toplumunda sınırlı sayılabilecek olanaklara sahip bir lisenin basketbol takımını çalıştırmak ne demektir? Beyaz Gölge'nin asıl teması sanıyorum bu soru çerçevesinde düğümleniyordu. Bu görev yalnızca, öteki liselerle birlikte sürdürülecek olan bir şampiyona için gerekli yarışma ruhu ve tekniği mi vermektir genç insanlara? Yoksa ekip ruhu dediğimiz ve sporda ortak savaşımı belirleyecek tüm öteki yan koşulları da sağlamaya mı uğraşmaktır?

Koç Reeves'in en olumlu yanı bu sessiz savaşımında takım elemanlarını yalnızca yarışmaya yönelik birer makine olarak görmemesidir. O'nun gözünde sporcunun kişisel yaşamındaki sorunları, toplumsal konumu ve bu konumun kendisine sağladığı olanak ya da olanaksızlıklar bir bütündür. Salami ya da Thorp'un özel yaşamındaki sorunlar da Koç'un çalışma çizelgesinde yer almaktadır.

Amerika'da karaderili olmak, toplumun kenarında kalmak, tüm bunları James Baldwin'in roman kahramanlarının metropoliten kentlerin boğucu havasına karışan sıkıntılarından, Kökler dizisinin vurucu sahnelerinden tanıyoruz. Beyaz Gölge ise bu konulara başka bir açıdan, günlük yaşamın dar açısından bakıyordu.

Carver Lisesi Basketbol takımı, yöneticileri bir süre için ekrana hoşçakal derken kızgın demir üzerine kazdığı bazı sorunlar zamanla soğuyarak daha belirgin hale gelmeyecek mi? Bizden uzak bir toplumda bize yakın sorunları da işledi Beyaz Gölge. Dizinin son bölümünde üniversiteye girebilmenin sıkıntılarını çeken insanlar, paralı üniversite projelerinin hazırlandığı Türkiye'ye de birşeyler söylemek istemiyor muydu?

Ama bütün bunlardan öte sağlığın önemli bir öğesi olan sporla ilgili olarak önümüze koyduğu sorunlar üzerinde düşünmeliyiz. Koç Reeves Thorp, Salami ve tüm öteki kahramanları ile Carver lisesinin günümüze daha sempatik gösterdiği basketbol sporunu gençlerimiz daha ne kadar mahalle aralarında ilkyaz yağmurlarının delik deşik ettiği yollarda, kırık dökük potalarda yapacaklar? Onların yükselen beklentileri nasıl yanıtlanacak? Bu gençleri daha ne kadar süre, resmi kılığa büründürülüp, tesis yokluğunun maskesi haline getirilen "sağlıklı yaşam için yürüyüş" solganları ile oyalayabileceğiz?

Evet Beyaz Gölge tek başına kuru spor programlarının yaptığının çok daha büyüğünü başardı. Spora yöneltmenin en önemli aşaması olan motivasyon konusunda hiç beklemediğimiz bir başarı elde etti. Ama geriye kalan sorunlar nasıl çözülecek, basketbol sahaları nasıl kurulacak, öğrenciler yanında yaşama çok genç yaşta atılan genç işçi ve çırakların spor olanakları nasıl geliştirilecek?

GÜLE GÜLE BEYAZ GÖLGE

Güle güle Koç Reeves ve Beyaz Gölgeye katkıda bulunan tüm öteki insanlar. Güle güle Beyaz Gölge. Bize aktardığınız insanlık dersi uzun süre aklımızdan çıkmayacak. Mahalle aralarında kendi olanaklarıyla kurdukları eğri büğrü potalarda, yoldan geçen arabaların ve rahatsız olan komşuların bölük pörçük ettiği maçlarda gençlerimiz, küçüklerimiz uzun süre sizleri unutmayacak. İlerde gittikçe yetkinleşecek basketbolumuzda sizin de küçük bir katkınız olacak. ●

TV PROGRAMINDAN SEÇMELER

30 Mayıs Cumartesi

17.05... ŞEKER KIZ

Bayan Poni'nin evine dönen Candy, Poni ve bayan Maria'nın bir baloya gitmeleri üzerine çocuklarla ilgilenir.

17.30... GÖKKUŞAĞI

Gebze Ziraat Meslek Lisesinin tanıtıldığı programda çocuklar, baskı ve resim çalışmaları yapıyorlar. Bilim adamları köşesinde Robert Kock tanıtılıyor.

18.00... KÜÇÜK EV

"Hatlar Karışınca" adlı bölüm yayınlanıyor.

18.45... MERHABA

Mayıs ayı zirai mücadelesi ve "sakız koyununun" tanıtıldığı programda, ilgi çekici köy olarak, İzmir Kemalpaşa Yiğitler köyü yer alıyor.

19.15... TÜRK HALK MÜZİĞİ

Ufuk Erbaş söylüyor.

19.30... ÜNLÜ NEHİRLER

21.00... EFENDİME SÖYLEYEYİM

21.30... MEVLİD NAKLEN YAYINI

Miraç kandili nedeniyle Ankara Maltepe Camii'nden mevlid.

31 Mayıs Pazar

11.00... GÜNAYDIN

Gezsen Anadoluyu bölümünde Erzincan ili tanıtılıyor.

12.00... TELEVİZYONDA SİNEMA

"En iyisi Para" yönetmen Jack Smight, başrollerde Maurice Chevalier, Sandra Dee, Andy Williams'ın oynadığı filmde, ölüm döşeğindeki dede torununun nişanlısını görmek ister, nişanlısı sis nedeniyle vaktinde gelemez, genç kız başka birisini nişanlısı olarak dedesine tanıtmak durumunda kalır.

13.45... BAHAR ŞARKILARI

14.35... TARİHTE BU AY

15.05... WALT DİSNEY

"Morgan Atı" adlı bölüm yayınlanıyor.

16.00... BALE

Konservatuvar bale öğrencileri "Faust Balesini" sunuyorlar.

16.25... KERVAN

İstanbul ve fethinin işlendiği magazin program.

17.05... DAKTARI

Smith ve Jones'in yerine yayına giren dizinin ilk bölümünde; Afrika'daki bir araştırma merkezini denetlemeye gelen Janet adındaki kadın müfettişin başından geçen olaylar işleniyor.

17.55... SPOR DÜNYASI

19.55... TAŞ DEVRİ

Bu bölümde, Dino evden kaçıyor. Fred ne yapacağını şaşırmış Dino zannederek başka bir köpeği kaçırmaya çalışır.

21.10... DALLAS

"Beş Milyon Dolar" Bobby ham petrol olayını çözer, ama bu seferde Ewing 23 kuyusu dert olur. Kuyu için beş milyon dolar fidye istenmektedir.

22.20... TELE–BALE

"Promenade Concert" Johann Strauss'un ünlü yapıtında, 19.yy. Viyana Grinzing saray bahçesi eğlenceleri konu ediliyor.

1 Haziran Pazartesi

19.55... FOLLYFOOT

20.20.. GOZ´GORE GORE

21.00... UYKUDAN ÖNCE

21.20... ATATÜRKTEN ANILAR

21.40... KÖKLER

22.35... SPOR

2 Haziran Salı

19.50... ÇOCUKLARLA MÜZİK

20.10... TEMEL REİS

21.00... UYKUDAN ÖNCE

21.25... TELEVİZYONDA SİNEMA

3 Haziran Çarşamba

19.50... YAŞAMAK NE GÜZEL

21.00... UYKUDAN ÖNCE

22.50... TEHLİKE ÇEMBERİ

4 Haziran Perşembe

19.50... TARZAN

20.15... HAFTANIN ŞARKISI

21.00... UYKUDAN ÖNCE

21.20... YARIM YÜZYILDAN ÇİZGİLER

22.15... ZAMAN MEKAN MAKİNASI

22.50... MÜZİK MAGAZİN

5 Haziran Cuma

19.50... İNANÇ DÜNYASI

21.10... BENİ HATIRLAYINIZ

21.50... YAŞAMAK İÇİN

Ben Gazzara'nın başrolünü oynadığı yeni bir avantür dizinin ikinci bölümü yayınlanacak.

PROGRAM PLANLAMASI

TRT Televizyonunun program planlaması nedense bir türlü rayına oturamadı. Kimler hazırlarlar, nasıl hazırlarlar belli değil. Haftalık programların sıralanmasına bakıyorsunuz eldeki yapımların arka arkaya dizildiği izlemini veriyor. Örneğin 31. Mayıs Pazar gününe bir göz atalım. 16.00'da bir bale programı var, aynı gün 22.20'de TELE–BALE olarak bu kezde "Promenade Concert". Aynı günde iki aynı türde program.